

TIETEEN TEKIJÖIDEN LIITTO
FORSKARFÖRBUNDET
The Finnish Union of University Researchers and Teachers

APURAHATIETOA TUTKIJALLE

Työskentelyn ehdot, sosiaaliturva ja verotus
ELINA KATAINEN

SISÄLLYSLUETTELO

1. Perusasiat pähkinänkuoressa.....	4
2. Apurahalla työskentely	5
2.1 Rahoituksen pirstaleisuus	5
2.2 Apurahan ja työsuhteen ero	6
2.3 Apurahakaudella yliopistoyhteisössä	7
2.4 Palkkatyö apurahakauden aikana	10
3. Sosiaaliturva	10
3.1 Mela-turvaa apurahansajalle	11
3.1.1 Kuka on vakuutusvelvollinen?	11
3.1.2 MyEL-työtulo etuuksien ja maksujen perustana	12
3.1.3 Vanhuus- ja työkyvyttömyyseläke	13
3.1.4 Työtapaturmat, ammattitaudit ja kuntoutus	13
3.1.5 Ryhmähenkivakuutus	14
3.1.6 Oikeuden päätöksiä Mela-vakuutuksesta	14
3.1.7 Muutoksenhaku	15
3.2 Apurahakausi ja Kelan etuudet	16
3.2.1 Vanhempainetuudet	16
3.2.2 Asumistuki ja toimeentulotuki	17
3.2.3 Sairauspäiväraha	17
3.2.4 Kuntoutusraha	18
3.2.5 Jatko-opintotuki	18
3.2.6 Muutoksenhaku	19
3.3. Apurahakausi ja kuntien etuudet	19
3.3.1 Lasten päivähoito	19
3.3.2 Oikeuden päätös päivähoitomaksusta	19
3.3.3 Muutoksenhaku	20
4. Työttömyysturva.....	20
4.1 Työttömyyspäivärahan määräytyminen	21
4.2 Muutoksenhaku	22
5. Verotus	22
5.1 Apurahan veronalaisuus	22
5.2 Apurahiin kohdistuvien kulujen vähentäminen	23
5.3 Oikeuden päätöksiä	24
5.4 Muutoksenhaku	25
6. Suomesta ulkomaille, ulkomailta Suomeen	25
6.1 Sosiaaliturva	25
6.2 Työttömyyskassan jäsenyys	26
6.3 Verotus	27
6.4 Suomeen tulevat tutkijat	27
7. Tieteentekijöiden liitto apurahalla työskentelevän turvana	27
7.1 Liiton ja työttömyyskassan jäsenyys	28
7.2 Paikallisyhdistykset ja apurahalla työskentelevät tutkijat	28
7.3 Vakuutusturva	28
7.4 Muut edut	29
7. Hyödyllisiä linkkejä	29
8. Käytettyjä lähteitä	30

APURAHATIETOA TUTKIJOILLE

Useimpien tutkijoiden työuralla tulee vastaan apurahakausia, jolloin palvelussuhteeseen kuuluvat itsensänselvyydet kyseenalaistuvat. Vuoden 2009 jälkeen apurahan varassa työtään tekevän tutkijan asema on muuttunut merkittävästi sekä sosiaaliturvassa että yliopistolaitoksessa tapahtuneiden uudistusten takia. Tieteentekijöiden liiton Apurahatietoa tutkijoille ilmestyi vuoden 2013 lopussa. Sen jälkeen tilanne on muuttunut siinä määrin, että oppaan päivitys on tullut ajankohtaiseksi.

Apurahansaajat ovat vuoden 2009 alusta kuuluneet tietyin edellytyksin lakisääteisen eläke-, työtapaturma- ja ryhmähenkivakuutusturvan piiriin. Heillä on lisäksi ollut oikeus vakuutuslain mukaisiin päivärahaetuuksiin. Samoihin aikoihin annettiin tarkempia ohjeita apurahan vaikutuksesta työttömyysturvaan, ja ohjeistusta on sittemmin tarkennettu. Vuoden 2016 alusta voimaan tullut, itsensätyöllistäjiä koskeva työttömyysturvalain muutos ei vaikuta apurahalla työskenteleviin, mutta jos apurahansaaja tekee samaan aikaan keikkatyötä, on lakimuutos otettava huomioon. Oppaassa on tietoa myös apurahan verotuksesta sekä ulkomailla apurahan varassa työskentelevän ja Suomeen apurahakaudelle tulevan tutkijan sosiaaliturvasta.

Uusi yliopistolaki astui voimaan vuoden 2010 alusta. Yliopistolla tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet apurahakaudella olevien tutkijoiden asemaan työyhteisössään. Työoloihin liittyvistä hankaluuksista saatiin tietoa Tieteentekijöiden liiton vuonna 2012 uransa alkuvaiheessa oleville tutkijoille suunnatusta kyselystä, jonka vastauksia oppaassa on hyödynnetty (NuTu-kysely 2012). Uusi kysely tehdään vuonna 2017. Ongelmia on ratkottu eri tavoin eri yliopistoissa, ja oppaaseen on poimittu tietoa hyvistä käytännöistä.

Myös Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta on pyrkinyt parantamaan apurahansaajan asemaa yliopistoyhteisössä, ja muutamat säätiöt ja rahastot ovat tarjonneet rahoittamilleen tutkijoille työhuoneen tai muita etuuksia. Esimerkiksi Suomen Kulttuurirahasto maksaa apurahansaajille yliopistokorvauksen, jolla he voivat järjestää työskentelynsä yliopiston tiloissa tai muualla.

Ongelmiksi jäävät edelleen varsinkin pienillä apurahoilla työskentelevien tutkijoiden toimeentulo ja yliopistojen käytäntö maksaa samaa työtä tohtoriohjelmassa tekeville tutkijoille sekä palkkaa että apurahaa. Apurahakaudella olevien tutkijoiden hoitamista hallinnollisista ja opetustehtävistä ei myöskään aina makseta rahallista korvausta, kuten kuuluisi. Joissakin yliopistoissa hallituksen rahoitusleikkaukset ovat näkyneet apurahansaajien osin hoitaman tuntiopetuksen vähenemisenä.

Tieteentekijöiden liitto ajaa apurahalla työskentelevien etua. Oppaan viimeisessä luvussa on tietoa siitä, mitä hyötyä on ammattiliittoon kuulumisesta, ja millä tavoin Tieteentekijöiden liitto on vaikuttanut apurahalla työskentelevien asemaan. Keväällä 2016 liitto liittyi Akavan yrittäjien ja itsensätyöllistäjien edunvalvontajärjestöön valvoakseen siellä apurahalla työskentelevien tutkijoiden etua. Ongelmatilanteissa kannattaa olla yhteydessä paikallisyhdistykseen tai liiton toimistoon. Yhteystiedot löytyvät helpoimmin liiton verkkosivulta www.tieteentekijoidenliitto.fi.

1. PERUSASIAT PÄHKINÄNKUORESSA

Apurahalla tarkoitetaan tieteellistä tutkimusta, taiteellista toimintaa tai opiskelua varten myönnettyä rahallista avustusta. Oppaassa tarkastellaan ennen muuta työskentelyapurahoja, joilla turvataan mahdollisuus omistautua kokopäiväisesti itsenäiselle tieteelliselle tutkimustyölle. Apurahoja myönnetään myös tutkimuksesta aiheutuvien kulujen, kuten matkojen korvaamiseen.

Apuraha on vastikkeetonta rahaa. Myöntäjä tai työtilan tarjoaja ei toisin sanoen voi vaatia apurahansaajalta vastasuoritusta eikä määrätä tämän työskentelystä tai työn tuloksista. Yleensä myöntäjä vaatii jälkepäin selvityksen rahan käytöstä, mikä ei kuitenkaan muuta apurahan luonnetta.

Apurahaa ei saa käyttää korvaamaan palvelussuhdetta, eikä apurahan saajalta voi edellyttää muuta toimintaa kuin mihin apuraha on myönnetty. Jos myöntäjä tai työtilan tarjoaja on määrittellyt tutkimuskohteen yksityiskohtaisesti, tulosten käyttö- tai tekijänoikeudet on pidätetty tai apurahaan liittyy opetus- tai muita työvelvoitteita, kysymyksessä ei tosiasiaassa ole apuraha vaan palvelussuhde, josta tulisi maksaa palkkaa. Joissain tapauksissa korvausta työsuorituksesta nimitetään apurahaksi, jotta vältyttäisiin työnantajamaksuilta.

Julkisyhteisön itsenäistä tieteellistä tutkimusta varten myöntämä apuraha on aina veroton, yksityiseltä yhteisöltä, kuten säätiöltä tai yliopistolta, saatu apuraha on verovapaa tiettyyn määrään saakka.

Itsenäistä tieteellistä työskentelyä varten myönnetyn apurahan tunnusmerkkejä ovat:

- Apuraha on yleisesti haettavana ja myönnetään hakemuksen perusteella.
- Apurahan myöntämiseen ei liitetä erityisiä ehtoja eikä tutkimusta tehdä maksajan aloitteesta tai ohjauksessa.

- Apurahan myöntäjän ja saajan välillä ei ole työsuhdetta eikä raha ole vastike tehdystä työstä.

Omien oikeuksien turvaaminen on helppoa, kun ottaa asioista ajoissa selvää ja on ongelmatilanteissa yhteydessä omaan ammattiliittoon. Tiivistetysti voidaan sanoa, että apurahansaajan tulee ottaa huomioon seuraavaa:

- Apuraha ei ole palvelussuhde eikä apurahalla työskentelevä tutkija kuulu yliopiston tai tutkimuslaitoksen henkilökuntaan.
- Apurahakaudella oleva tutkija tekee yleensä yliopiston kanssa sopimuksen, jossa määritellään tutkijalle tarjottavat palvelut ja tutkijan velvollisuudet.
- Säätiöiltä, yliopistoilta ja muilta yksityisiltä yhteisöiltä saaduista apurahoista maksetaan veroa valtion taiteilija-apurahan ylittävästä osuudesta. Taiteilija-apurahan määrä vahvistetaan vuosittain.
- Apurahansaajien lakisääteisen eläke- ja työtaturmavakuuttamisen hoitaa Maatalousyrittäjien eläkelaitos (Mela). Vakuutuksen perustana olevan työtulon mukaan määräytyvät kaikki vakuutuksen tuomat etuudet, ja se vaikuttaa myös Kansaneläkelaitoksen (Kela) maksamiin etuuksiin.
- Apurahoja ei oteta huomioon ansiosidonnaisen työttömyysturvan määrää laskettaessa. Apurahakausi ei myöskään kartuta ansiosidonnaiseen päivärahaan oikeuttavaa työssäoloa, mutta se pidentää työssäoloa tarkastelujaksoa.
- Apurahakauden aikana voi liittyä

ammattiliittoon muttei työttömyyskassaan. Kassan jäsenyyden saaminen edellyttää liittymishetkellä voimassa olevaa palkkatyösuhdetta. Työsuhde voi olla hyvinkin lyhyt. Kassasta ei tarvitse erota apurahakauden alkaessa.

- Apurahakaudella voi tehdä jonkin verran palkkatyötä, yleensä noin neljänneksen työajasta.
- Jatkotutkintoa apurahalla suorittava tutkija voi olla oikeutettu opintotukeen.
- Opiskeluun ja väitöskirjatyöhön myönnettyä apurahaa ei oteta tulona huomioon päivähoitomaksua määrättäessä, muut apurahat sen sijaan vaikuttavat maksun määrään. Oman kunnan käytäntö kannattaa kuitenkin tarkistaa.
- Kaikki työskentelyapurahat vaikuttavat asumistukeen ja toimeentulotukeen.
- Ulkomailla pelkän apurahan varassa työskentelevä tutkija voi tietyn ehdoin kuulua Suomen sosiaaliturvaan, eikä hänen yleensä kannata lähtiessään erota liiton ja työttömyyskassan jäsenyydestä.

2. APURAHALLA TYÖSKENTELE

2.1 Rahoituksen pirstaleisuus

Suomen yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa tehdään tutkimusta monenlaisen rahoituksen turvin. Usein työsuhteet yliopistoon, apurahakaudet, yliopiston ulkopuolinen työ, keikkatyö, yritystoiminta tai työttömyys limittyvät. Apurahalla työskentelevät tutkijat eivät muodosta py-

syvää kastia, vaan kyse on yhdestä tutkimustyön rahoitusmuodosta muiden joukossa.

Juha Sainion ja Eric Carverin vuodelta 2016 olevan raportin **Tavoitteidensa mukaisella työuralla. Aarresaari-verkoston tohtoriuraseuranta 2015, vuosina 2012–2013 valmistuneet** mukaan vuosina 2012 ja 2013 kyselyyn vastanneista, tohtorin tutkinnon suorittaneista viidesosa ilmoitti tärkeimmäksi väitöskirjatyön rahoituslähteeksi ansiotyön yliopiston ulkopuolella, viidesosa tutkijakoulupaikan ja viidesosa työtehtävän yliopistolla. Henkilökohtainen apuraha oli lähes yhtä merkittävä rahoitusmuoto, tärkein se oli 17 prosentille vastaajista. Näiden lisäksi joka seitsemäs vastaaja piti projektin kautta tullutta rahoitusta tärkeimpänä rahoitustapana ja kuusi prosenttia mainitsi jonkin muun lähteen.

Apurahaa oli kuitenkin jossain vaiheessa käyttänyt suuri osa vastaajista. Aiemman, vuonna 2010 julkaistun vastaavan selvityksen mukaan 80 prosenttia vastaajista ilmoitti saaneensa väitöskirjaa tehdessään rahoitusta vähintään kahdesta lähteestä, ja yli puolet vastaajista oli jossain vaiheessa työskennellyt apurahalla, naisista 63 prosenttia ja miehistä 46 prosenttia. Tieteentekijöiden liiton vuoden 2016 jäsenkyselyn mukaan koko työuransa aikana oli apurahalla työskennellyt 72 prosenttia vastaajista. Jäsenkyselyraportit ovat liiton **verkkosivulla**.

Miehet olivat Sainion ja Carverin vuoden 2010 selvityksen mukaan rahoittaneet väitöskirjatyötään naisia useammin olemalla tutkimus- tai opetustehtävissä yliopistolla (miehistä 46 % ja naisista 38 %). Muissa rahoitusmuodoissa, kuten tutkijakouluissa ja Akatemian projekteissa sukupuolten välillä ei ollut eroa.

Vuoden 2016 selvityksessä tutkijakoulupaikan tärkeimmäksi rahoitustavaksi ilmoittivat useimmin teknillistieteellisen ja luonnontieteellisen alan tohtorit. Ansiotyö yliopiston ulkopuolella oli useimmin rahoituslähteenä terveystieteen, lääketieteen ja kasvatustieteen tohtoreilla. Henkilökohtaiset apurahat olivat yleisimpiä humanisteilla ja teologeilla.

Apurahalla työskennellään yleisesti myös

tohtoroitumisen jälkeen, mihin apurahansaajien ikäjakaumakin viittaa. Vuosina 2010–2015 yli puolet tieteentekijöiden Mela-vakuutuksista myönnettiin 30–39-vuotiaille keski-ikänsä ollessa 35 ja mediaani-ikänsä 33. Yli neljännes vakuutuksista myönnettiin alle 30-vuotiaille, ja vajaa neljännes yli 40-vuotiaille.

Apuraha tuntuu olevan naisille tyypillinen tutkimuksen rahoituksen muoto, sillä vuosina 2010–2015 kaikista Mela-vakuutetuista enemmistö oli naisia, ja vuoden 2016 lopulla naisten osuus oli hieman yli 57 prosenttia. Vuonna 2016 tohtorintutkinnon suorittaneista naisia oli 50,4 prosenttia. Apurahalla työskentelevien tieteentekijöiden työtulo on kasvanut samaan aikaan lähes 15 prosenttia ja oli vuonna 2015 miehillä 23 193 euroa ja naisilla 22 670 euroa. Jakaumat viittaavat siihen, että apurahalla työskentelyyn liittyvät toimeentulo- ja muut ongelmat kasautuvat jossain määrin enemmän nais- kuin miespuolisille tutkijoille.

Sainion ja Carverin raportin mukaan henkilökohtaisen apurahan tai tutkijakoulupaikan tärkeimmäksi tohtorikoulutuksen rahoitusmuodoksi ilmoittaneista yhtä suuri osa on ollut tohtoroitumisen jälkeen työttömänä. Tilanne on ollut sama myös aiemmissa uraseurantakyselyissä. Tämä tieto poikkeaa Opetus- ja kulttuuriministeriön teettämän selvityksen **Miten tohtorit työllistyvät?** (2016) tuloksista. Siinä apurahalla tutkintonsa rahoittaneiden tohtoreiden työllisyystilanne oli heikompi kuin muita rahoitusmuotoja käyttäneiden.

2.2 Apurahan ja työsuhteen ero

Apurahalla työskentelevän tutkijan asemasta ei ole säädetty 2010 voimaan astuneessa yliopistolaisissa, vaan kukin yliopisto päättää käytännöstä itse. Kaikista apurahalla tutkimustyötä tekevän henkilön sidonnaisuuksista ja oikeuksista yliopistossa on sovittava erikseen.

Apurahalla työskentelevä tutkija ei kuulu yliopiston henkilökuntaan. Häneltä puuttuvat monet työsuhteen edut, mutta myös velvollisuudet. Yleisesti ottaen apurahakaudella oleva

tutkija saa nauttia niin sanotusta akateemisesta vapaudesta enemmän kuin palvelussuhteessa oleva kollega. Häntä eivät koske työajan kohdennukset, matkahallintamoduulit tai hallinnolliset tehtävät. Valmistuneet tutkimukset tulevat kuitenkin kirjata yliopistojen rahoituksen pohjana oleviin tietokantoihin. Myönteisiä puolia tuli esiin myös Tieteentekijöiden liiton nuoremmille tutkijoille suuntaamassa kyselyssä:

"Ainoa välttämätön suhde laitoksen ja minun välilläni liittyy ohjaukseen, muilta osin olen vapaa kuin taivaan lintu." (NuTu-kysely 2012)

"Apurahalaisuus ei sinänsä ole huono vaihtoehto – vähemmän kaikenlaista byrokratiaa kuin työsuhteisilla." (NuTu-kysely 2012)

"Tiettyjä asioita voi tutkia vain avaramielisen säätiön rahoituksella. Yhä enemmän rahoituksesta tulee yrityksiltä ja yhä vaikeampi on saada rahoitusta arkaluontoisten alueiden tutkimukseen." (NuTu-kysely 2012)

Apurahalla työskentelevällä tutkijalla on silti myös ongelmansa. Koska hän ei kuulu yliopiston henkilökuntaan, yliopistolla ei ole häntä kohtaan työnantajavelvollisuuksia. Hän ei voi kaikissa yliopistoissa saada henkilökuntakorttia siihen kuuluvine etuuksineen. Kuitenkin muun muassa Jyväskylän yliopistossa apurahakauden aikana saa henkilökuntakortin, joka oikeuttaa normaalia edullisempaan lounaaseen ja liikuntaan yliopistoliikunnan hinnoin. Henkilökuntakortti on samalla kirjastokortti.

Apurahakaudella oleva tutkija ei myöskään ole yliopiston vakuuttama eikä hän voi käyttää työterveyshuollon palveluja. Vuodesta 2009 apurahansaaja on kuitenkin ollut vakuutusvelvollinen ja asiaa hoitaa Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Tieteentekijöiden liitto on ottanut jäsenilleen vapaa-ajan tapaturmavakuutuksen, joka apurahalla työskentelevillä on voimassa kokopäiväisesti. Apurahakaudella terveydenhuolto hoituu yleensä oman kunnan terveydenhuol-

topalvelujen avulla.

Nuoremmille tutkijoille suunnatussa kyselyssä yksi vastaajista kuvasi apurahan varassa tutkivan aseman ennakoimattomuutta ja muistutti siitä, että vaikka apurahalla työskentelevä säästyy tietyiltä työsuhteeseen kuuluvilta näennäistöiltä, kuluu hänen aikaansa lisärahoituksen hankkimiseen:

” – – apurahansaajat ja palkalla työskentelevät ovat työyhteisössä eriarvoisessa asemassa hyvin monen asian suhteen (ansioiden suuruus, sosiaaliturva, työterveyshuolto, mahdollisuudet vaikuttaa, palkan saaminen opetuksesta, mahdollisuudet keskittyä tutkimiseen), vaikka tekevät periaatteessa samaa työtä. Eriarvoisuus heijastuu myös työyhteisön ilmapiiriin ja hyvinvointiin. Usein käy vielä niin, että väitöskirjatyöntekijä saa aluksi palkkaa, mutta viimeisiksi vuosiksi putoaa apurahalle, jolloin urakehityksestä seuraava tulotason romahtaminen, vaikka normaalissa työelämässä pitäisi olla toisin päin. Apurahojen hakeminen (yli kymmenen hakemusta vuodessa) on stressaavaa ja motivaatiota laskevaa.” (NuTu-kysely 2012)

Samaa työtä yliopistolla tekevät tutkijat eivät siten ole yhdenvertaisessa asemassa. Heillä on erilaiset edut ja velvollisuudet. Yliopistojen olisikin hyvä miettiä omia käytäntöjään tältä kannalta. Esimerkiksi tohtorihjelmissä työskentelee nuoria tutkijoita sekä työsuhteessa että yliopiston tai siihen kytköksissä olevan säätiön myöntämällä apurahalla. Tieteentekijöiden liiton ja verottajan kannan mukaan jälkimmäisessä tapauksessa kierretään työnantajavelvollisuuksia eli toimitaan harmaan talouden alueella. Verottajan ohjeen mukaan ”jos apurahan myöntää saajan työnantaja, suoritus on yleensä korvausta tehdystä työstä. Silloin kyse on palkasta, vaikka se maksettaisiin apurahan nimellä.”

Yliopistojen pitäisi perustella, miksi osalle samaa työtä tekevästä tutkijoista maksetaan palkkaa ja osalle apurahaa. Esimerkiksi Åbo Akademin tohtorihjelmassa vuonna 2017

työskentelevän tutkijan akatemian omilta rahastoilta saama apuraha on 1700 euroa kuu-kaudessa ja lisensiaatintutkinnon suorittaneelle 1 800 euroa, palkka sen sijaan alkaa vajaasta 2 000 eurosta ja nousee työn edetessä yli 2 700 euroon. Verotuksen ja veroista vähennettävien Mela-maksujen jälkeen ansioissa on aluksikin eroa, ja työn edetessä ero kasvaa. Jyväskylän yliopistossa tohtorikoulutuksen ensimmäisen vuoden rahoituksena voidaan käyttää yliopiston myöntämää apurahaa tai yhden vuoden määräaikaista työsuhdetta. Mikäli opinnot ja tutkimustyö etenevät odotusten mukaisesti tutkijan kanssa solmitaan tämän jälkeen kolmen vuoden työsuhde.

Tavoitteeksi olisi hyvä asettaa, että väitöskirjatyötä päätoimenaan tekevien tutkijoiden tulisi olla palkkasuhteessa yliopistoon. Tällaisen ratkaisun on tehnyt esimerkiksi Helsingin yliopiston tiedesäätiö, joka on vuonna 2014 siirtynyt rahoittamaan tohtorikoulutettavien työsuhteisiin perustuvia nimikkopaikkoja.

Yliopiston ulkopuolisille säätiöille ja rahastoille ei kuitenkaan voida asettaa samoja vaatimuksia, vaikka onkin keskusteltu siitä, voisivatko myös ne rahoittaa palkkatyösuhteita. Säätiöt ja rahastot ovat ennen muuta halunneet säilyttää itsellään vallan päättää rahoitettavista hankkeista.

2.3 Apurahakaudella yliopistoyhteisössä

Huomattava osa yliopistoyhteisöön kuuluvista tutkijoista on perinteisesti työskennellyt aika ajoin apurahan varassa, ja kuulunut samalla tasa-arvoisena jäsenenä työyhteisöönsä. Apurahakaudella olevien tutkijoiden ongelmat ovat kuitenkin kärjistyneet yliopistouudistuksen myötä. Heitä on rajattu yliopistoyhteisön ulkopuolelle ja määritelty kulueräksi.

Tutkijan tulisi voida apurahakaudellakin kehittää opetustaitojaan. Tuntiovetuksesta ja hallinnollisista tehtävistä olisi tällöin sovittava työ sopimuksella ja niistä olisi maksettava palkka, josta yliopisto maksaa työnantajamaksut.

Tuntiopetukseen varattujen määrärahojen leikkaukset ovat kuitenkin huonontaneet tilannetta. Niinpä apurahalla työskenteleville tutkijoille on paikoin tarjottu mahdollisuutta opettaa ilmaiseksi: esimerkiksi Turun yliopiston humanistisen tiedekunnan alkuvuodesta 2016 antaman ohjeen mukaan nämä ”voivat antaa opetusta oppiaineen vastuuhenkilön kanssa tekemänsä, tutkijan vapaaehtoisuuteen perustuvan sopimuksen mukaisesti”. Vastineeksi opetuksesta voi saada opintopisteitä. Apurahakaudella olevalla tutkijalla ei myöskään aina ole oikeutta osallistua henkilöstökokouksiin, opetuksen suunnitteluun ja yliopistopedagogiseen koulutukseen, eikä siten mahdollisuutta vaikuttaa opetussuunnitelmiin tai tuoda esiin ja vahvistaa osaamistaan.

Erityisen ongelmallinen on tilanne, jossa yliopisto edellyttää apurahakaudella olevan tutkijan opettavan tai hoitavan hallintotehtäviä työtilan, -välineiden ja palvelujen vastineeksi. Nuorille tutkijoille vuonna 2012 suunnatun kyselyn mukaan 27,9 prosenttia vastanneista apurahalla työskentelevistä tutkijoista teki laitokselle tai oppiaineelle hallinto-, opetus- tai tutkimustöitä ilman rahallista korvausta ja 16,4 prosenttia ei ollut saanut erillistä rahallista korvausta opetuksesta. Uudempaa tietoa asiasta saadaan tänä vuonna. Apurahakaudesta ei yleensä saa työtodistusta, niinpä opetus- ja hallintotöistä kannattaa pyytää erillinen työtodistus ja kirjata tehtävät ansioluetteloon.

Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta on yrittänyt parantaa apurahalla työskentelevien tutkijoiden asemaa ajamalla tutkimusedellytykset turvaavan sopimuksen solmimista tutkijan ja yliopiston välille vastineeksi yliopistolle maksettavasta korvauksesta. Osa säätiöistä, suurimpana Suomen Kulttuurirahasto, on solminut kaikkien yliopistojen kanssa puitesopimuksen, jolla parannetaan apurahansaajien asemaa. Järjestely takaa väitöskirjaa tekeville Kulttuurirahaston apurahansaajille työskentelypaikassaan samanlaiset perusedellytykset kuin vastaavissa tehtävissä olevilla työsuhteisilla tutkijoilla. Puitesopimus koskee myös tohtoreita yksikön harkinnan mukaan. Tavanomaisilla perusedellytyksillä

sopimuksessa tarkoitetaan mm. asianmukaisia työ- ja laboratoriotiloja, tietoliikenne- posti-, tu-
lostus- sekä kirjasto- ja tietopalveluja (aineiston käyttölisenssien mahdollistaessa tämän). Apurahansaaja tekee yliopiston kanssa sopimuksen ja huolehtii itse korvauksen maksamisesta yliopistolle. Hän voi myös korvaussummalla järjestää tarvitsemansa tutkimusedellytykset itse.

Myös apurahalla työskentelevien tutkijoiden erilaisten tukipalvelujen saantia on vaikeutettu. Väitöskirjaa tekevä tutkija on voinut käyttää jatko-opiskelijalle tarjolla olevia palveluja, mutta väitöskirjavaiheen jälkeen tilanne on hankaloitunut. Apurahakaudella tutkijan osallistumista henkilöstökoulutukseen tai yliopiston tarjoamaan liikunta- ja kulttuuritoimintaan on niin ikään saatettu rajoittaa. Esimerkiksi Helsingin yliopistossa apurahansaajat ovat voineet osallistua erilaisiin koulutuksiin, sikäli kuin kurseilla on ollut tilaa. Palvelut, joita tarjotaan koko yliopistoyhteisölle, ovat olleet apurahalla työskentelevän tutkijankin käytettävissä. Näihin on kuulunut esimerkiksi tasa-arvoasioihin ja ulkomailta työskentelyyn liittyvä neuvonta. Turun yliopistossa apurahakaudella on voinut käyttää henkilöstön liikuntapalveluja.

Esimerkkinä hyvistä käytännöistä on Tampereen yliopisto, jossa apurahan varassa työskenteleviltä ei ole peritty tilavuokraa, ja heidän kanssaan on solmittu sopimus työtilan käytöstä. Sopimus on samalla ollut merkki työyhteisöön kuulumisesta ja äänioikeudesta yliopiston vaaleissa.

Myös Jyväskylän yliopiston ohjeistuksen mukaan apurahakaudella olevan tutkijan käytössä olevista tarvikkeista ja palveluista (tietokone, tulostus- ja kopiointimahdollisuus, atk-käyttäjätunnukset, atk-tuki, puhelin, toimistotarvikkeet, postitus, laboratoriotilojen käyttömahdollisuus jne.) on sovittu apurahatutkijan sopimuksessa. Työtilan on saanut, jos apurahaan on sisällynyt yleiskustannuslisä. Muussa tapauksessa mahdollisuus työhuoneeseen on vaihdellut yksikön ja henkilöstötilanteen mukaan.

Turun yliopisto otti vuonna 2015 käyttöön ns. sitoumusasiakirjan, jonka avulla tiedekun-

nat tai laitokset sopivat kattavasti apurahalla työskentelevien tutkijoiden kanssa tutkimuksen tekemisestä ja työskentelyoloista. Asiakirjassa sovitaan muun muassa tilojen ja tutkimuksen harjoittamisen välineiden käytöstä (tietokone, puhelin, toimistotarvikkeet, laboratoriovälineet, tulostus, kopiointi jne.), tietoverkon käytöstä ja kirjaston e-aineistoista, luottamuksellisesta tiedosta, immateriaalioikeuksista, julkaisuista ja vakuutuksista.

Alkuvuodesta 2015 Helsingin yliopiston rehtori päätti, että tiedekuntien ja laitosten tulisi periä 1600 euron suuruista vuotuista korvausta apurahalla yliopiston tiloissa työskenteleviltä tutkijoilta. Korvausta on kuitenkin käytännössä maksettu vain keskustakampuksella, ja sielläkin valtiotieteellinen ja humanistinen tiedekunta ovat ilmoittaneet, ettei maksuja peritä. Tilanne saattaa siten muuttua muissakin tiedekunnissa. Valtiotieteellisessä tiedekunnassa korvausta ei peritä vuosina 2016–2020.

Helsingin yliopistossa apurahakaudella oleva tutkija on voinut tehdä kahdenlaisen sopimuksen. Toisessa hän on saanut vuotuista 1600 euron korvausta vastaan "tieteenalan tavanomaiset tutkimusedellytykset", kuten "asianmukaiset työ- ja laboratoriotilat, tietoliikenne-, posti-, tulostus- sekä kirjasto- ja tietopalveluja siinä määrin kuin ne ovat yleisesti tutkijoiden ja tohtorikoulutettavien käytössä". Tavanomaisiin tutkimusedellytyksiin ei ole tarvinnut "sisältyä tietokoneen tai puhelimen hankintaa eikä työterveyshuoltoa tai muita työsuhteisille kuuluvia sosiaalisia etuja". Työskentelytilat ja tarjottavat työpisteet ovat saattaneet olla yhteiskäyttöisiä.

Toinen vaihtoehto on ollut solmia sopimus vain käyttäjätunnuksista ja pääsystä kirjasto- ja tietoaineistoihin ja käyttää apurahaan mahdollisesti sisältyvä korvamerkitty rahasumma esim. oman tai jaetun työhuoneen vuokraamiseen. Tällaisesta sopimuksesta ei peritä korvausta. Väitöskirjatutkijoilla on sopimuksesta riippumatta oikeus yliopiston sähköpostiosoitteeseen, käyttäjätunnukset ja pääsy kirjasto- ja tietoaineistoihin. Kun useimmat tiedekunnat eivät enää peri korvausta, on kuitenkin hyvä solmia sopimus

tutkijan oikeuksista ja velvollisuuksista.

Rehtorin päätöksen perusteluissa vedottiin erilaisiin kuluihin, joita apurahalla työskentelevät tutkijat tuottavat. Esille ei tuotu lainkaan sitä, että yliopisto hyötyy monin verroin enemmän tästä ilmaisesta työvoimasta. Apurahalla työskentelevät tutkijat tuottavat tieteellistä tietoa, ideoivat uusia hankkeita, kommentoivat tekstejä ja tuovat laitoksille omat verkostonsa. He rakentavat akateemista yhteisöä siinä kuin muutkin tutkijat – ja myös opettavat ja ohjaavat (erillisestä korvauksesta). Yliopisto ei maksa heille palkkaa tutkimuksenteosta, mutta työn tulokset eli julkaisut se kirjaa tietokantoihinsa. Niistä yliopisto saa huomattavan paljon rahaa. Apurahojen tuottoa on vaikea laskea tarkasti, koska suuri osa tutkijoista työskentelee vuoroin palkkatyösuhteessa, vuoroin apurahojen varassa, eikä yksittäisistä tutkimuksista voi aina irrottaa apurahalla tehdyn työn osuutta. Olisi kuitenkin reilua esittää kuluselvitysten vastapainoksi jonkinlainen arvio tuloista.

Korvauksista käydyssä keskustelussa on ehdotettu, että apurahalla työskentelevät tutkijat voisivat alkaa hinnoitella yliopistojen tietokantoihin kirjattavia julkaisujaan. Tämä toisi esille yliopistojen saaman hyödyn: apurahalla työskentelevät tutkijat ovat yliopistolle ilmaista, mutta tuottoisaa työvoimaa. Maksuttomien palvelujen ja tilojen tarjoaminen heille olisi vähintään, mitä yliopistot voisivat tehdä.

Apurahakaudella oleva tutkija ei aina ole saanut ladata omalle koneelleen tieteenteolle välttämättömiä tietokoneohjelmia, ja jopa pääsy kirjaston elektronisiin aineistoihin on ollut osalta kielletty. Nuorille tutkijoille suunnatun kyselyn vastaajat kertoivat monista työtä vaikeuttavista käytännöistä:

"Apurahalla työskentelevät post doc -tutkijat ovat hyvin erilaisessa tilanteessa yliopistosta ja laitoksesta riippuen. Omalla laitoksellani apurahalla olevat post docit koetaan rasitteeksi, eikä heillä ole minäkäänlaista asemaa laitoksella. Käytännössä tämä tarkoittaa, ettei ole mahdollisuutta

työtilaan, yliopiston sähköpostiin, ja tämän seurauksena atk-käyttölupaan, mistä taas seuraa se, ettei kotoa käsin (missä siis työt tehdään) voi käyttää yliopiston kirjaston sähköisiä aineistoja, sanakirjoja yms. Tämä hankaloittaa huomattavasti tutkimuksen tekoa.” (NuTu-kysely 2012)

Apurahalla työskentelevä tutkija voi tarkistaa yliopistonsa hallintojohtosäännöstä tai vaali johtosäännöstä, onko hänellä vaalioikeus ja vaalikelpoisuus yliopiston hallintoelinten, kuten hallituksen, yliopistokollegion, tiedekuntaneuvoston ja laitosneuvoston vaaleissa.

Myös muutamat säätiöt ovat olleet aktiivisia työhuonekysymyksessä. Esimerkiksi Maj ja Tor Nesslingin Säätiöllä on Helsingissä ilmainen työtila tutkijoille, jotka ratkovat ympäristöhaasteita. Koneen Säätiön rahoittamat tutkijat ja taiteilijat ovat voineet hakea lyhytaikaisia residenssi-paikkoja säätiön omistamasta Saaren kartanosta. Helsingissä Koneen Säätiön apurahansaajat voivat varata ilmaiseksi käyttöönsä tilan, jossa voi järjestää esimerkiksi seminaarin tai keskustelutilaisuuden, hankkeen palaverin tai verkostoitumistilaisuuden.

Melan keväällä 2017 tekemässä kyselyssä apurahansaajat toivoivat ennen kaikkea toimia, jotka tukevat psyykkistä työkykyä ja auttavat stressin hallinnassa. Esiin nousi myös vertaistuen merkitys. Tässäkin kyselyssä apurahansaajat tunsivat olevansa eriarvoisessa asemassa. Oman työhuoneen ja henkilöstöetuksien puuttuminen ja etenkin työterveyspalvelujen puute heikensivät monen työhyvinvointia.

Tieteentekijöiden liiton kannan mukaan apurahalla työskentelevät tutkijat ovat yliopistolle tärkeä voimavara, eivät kuluerä. He tuottavat yliopistolle julkaisuillaan paitsi tutkimustuloksia, myös arvokkaita suorituspisteitä, jotka osaltaan vaikuttavat yliopiston rahoitukseen. Liiton tavoite on saada kaikki yliopistot ja tutkimuslaitokset omaksumaan apurahalla työskentelevien asemaa parantavia hyviä käytäntöjä, joihin kuuluvat arvostus, tasapuolinen kohtelu työyhteisössä sekä työtilojen ja -välineiden

käyttämisestä solmittava sopimus. Opetus- ja hallinnollisista tehtävistä on myös tehtävä työ-sopimus ja maksettava palkka.

2.4 Palkkatyö apurahakauden aikana

Säätiöt ja rahastot sallivat yleensä osa-aikaisen palkkatyön apurahakauden aikana. Esimerkiksi Emil Aaltosen säätiö ohjeen mukaan voi tehdä ”oman alan opetustyötä tai vastavaa, joka kattaa enintään 20 % työajasta”. Suomen Kulttuurirahaston periaate on, että ”apurahakaudella on mahdollista suorittaa virkaa tai muuta palkallista tehtävää enintään 25 % työajasta (pois lukien Tohtorikoulutettavan yhteisrahoitus -tukimuoto)”. Tämä mahdollistaa esimerkiksi satunnaiset tai säännölliset tuntityöt. Osa rahastoista ei määrittele sivutyön osuutta, ja onkin parasta aina tarkistaa oman apurahan myöntäjältä eli rahaston tai säätiön asiamieheltä, miten muihin tuloihin suhtaudutaan.

3. SOSIAALITURVA

Suomen toimeentuloturvajärjestelmä perustuu ennen muuta vakuuttamiseen. Osan etuuksista rahoittaa valtio, osa varoista kerätään vakuutetuilta ja työnantajilta vakuutusmaksuilla. Sosiaalivakuutus turvaa toimeentulon lapsen syntymän, vanhuuden, työkyvyttömyyden, sairauden ja työttömyyden aikana sekä perheen huoltajan kuollessa. Se sisältää sairausvakuutuksen, työttömyysvakuutuksen, tapaturmavakuutuksen ja eläkevakuutuksen. Osa eduista perustuu asumiseen Suomessa, mutta monet vähimmäistoimeentuloa suu-remmista etuuksista ovat ansiosidonnaisia ja perustuvat työntekoon. Sosiaalivakuutuksen toimeenpanoa hoitavat työeläke- ja tapaturmavakuutuslaitokset, työttömyyskassat ja Kela. Sosiaalivakuutusta täydentävät palvelut. Apurahakaudet heikensivät aiemmin tutkijoi-

den sosiaaliturvaa monin tavoin, mutta vuoden 2009 jälkeen tilanne on kohentunut.

3.1 Mela-turvaa apurahansaajalle

Apurahansaajan työeläketurvasta ja kuntoutusetuuksista säädetään maatalousyrittäjän eläkelaisissa (**MyEL**) ja sen voimaannpanosta annetussa laissa. MyEL-vakuutuksella apurahansaaja pääsee hänelle vahvistetun työtulon perusteella myös sairausvakuutuslain mukaisen ansiosidonnaisten päivärahaetuuksien ja Kelan kuntoutusrahan piiriin. Vakuuttamisen hoitaa Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Apurahansaajaa ei kuitenkaan lakeja sovellettaessa pidetä yrittäjänä, vaan omassa työssä työllistytynä.

Apurahansaajan vakuutusoppaassa on perustiedot Mela-turvasta. Ohjeita on myös **Melan verkkosivulla** ja sieltä löytyvät **ajantaisat julkaisut**. Apurahansaajien Mela-turva-oppaasta on saatavana myös **englanninkielinen versio**.

Apurahansaajan lakisääteinen vakuutus-turva koostuu kolmesta osasta:

- MyEL-eläkevakuutus kerryttää tulevaa eläkettä vanhuuden ja työkyvyttömyyden varalle.
- MATA-työtapaturmavakuutus on apurahatyössä sattuneiden työtapaturmien ja työstä aiheutuneiden ammattitautien varalle. Ryhmähenkivakuutus takaa lähiomaisille turvaa kuolemantapauksen sattuessa.
- MELA-sairauspäiväraha on lyhyen ajan sairaus-turva, jota maksetaan Kelan sairauspäivärahan omavastuun (9 pv) ajalta. Omavastuu-aika MELA-sairauspäivärahassa on neljä päivää.

Pakettia voi halutessa täydentää vapaa-ajan tapaturmavakuutuksella, joka haetaan erikseen. (Jos apurahansaaja kuuluu Tieteentekijöiden liittoon, hänellä on jäsenyysetuna vapaa-ajan tapaturmavakuutus, ks. luku 7.)

3.1.1 Kuka on vakuutusvelvollinen?

Maatalousyrittäjän eläkelain mukaan vakuutusvelvollisuus koskee kaikkia Suomen sosiaaliturvaan kuuluvia, Suomessa asuvia 18–67-vuotiaita, ei vanhuuseläkkeellä olevia vähintään neljän kuukauden työskentelyapurahan saajia, niin henkilökohtaisen apurahan saaneita kuin työryhmässä apurahalla työskenteleviä (projektiapurahat).

On myös mahdollista työskennellä rinnan palkalla ja apurahalla. Tällaisia apurahoja myöntää esim. Suomen Kulttuurirahasto. Väitöskirjatutkijalla on tällöin 56 prosentin työsuhde yliopistoon tai muuhun tutkimuslaitokseen, ja palkkaa täydentää puolivuotinen työskentelyapuraha. Palkan osalta eläke karttuu työeläkelain (TyEL) mukaan ja apurahan osalta MyEL:n mukaan. Myös yrittäjätoiminnan ja apurahalla työskentelyn voi yhdistää: tällöin yhdistyvät yrittäjän eläkelaki (YEL) ja MyEL.

Vakuutusvelvollisuus ei koske perustutkinto-opiskeluun tarkoitettuja apurahoja eikä pelkästään kulujen kattamiseen tarkoitettuja matka- ja muita apurahoja. Väitöskirjatyö sen sijaan kuuluu lain soveltamisalaan.

Lain piiriin kuuluvat Suomesta vuonna 2009 tai sen jälkeen myönnetyt, vähintään neljän kuukauden yhtäjaksoiseen työskentelyyn myönnetyt apurahat. Aikarajausta on pidetty lain pahimpana puutteena, sillä se karsii vakuutusvelvollisista esimerkiksi väitöskirjan viimeistelyapurahan saajat, samoin ne, joilla on vuoden mittaan useita lyhyitä apurahoja. Määrältään apurahan on oltava neljän kuukauden jaksolta vähintään 1 274,21 euroa (vuoden 2017 tasossa). Vakuutus-turva määritetään yleensä apurahakohtaisesti. 1.6.2016 jälkeen on ollut kuitenkin mahdollista yhdistää jo vakuutettuun apurahatyöskentelyyn samalta myöntäjältä samaan tarkoitukseen saatu 1–3 kuukauden lisärahoitus. Työskentelyn on tällöin oltava yhtäaikaista tai jatkuttava keskeytyksettä jo vahvis-

tetun vakuutusjakson kanssa.

Apurahansaaja on vakuuttamisvelvollinen myös ulkomailla työskentelyn aikana, jos hän edelleen kuuluu Suomen sosiaaliturvan piiriin, ja jos apuraha on myönnetty Suomesta. Apurahan varassa ulkomailla työskentelevän tutkijan sosiaaliturvasta on lisää tietoa oppaan 5. luvussa.

Suomesta myönnettyllä apurahalla työskentelevä ulkomaalainen henkilö vakuutetaan, mikäli hän kuuluu Suomen sosiaaliturvaan apurahatyöskentelyn aikana. Jos esimerkiksi saksalainen tutkija muuttaa Suomeen työskentelemään suomalaisen apurahan turvin yhdeksi vuodeksi, hän on velvollinen ottamaan MyEL-vakuutuksen. Hänelle annetaan apurahalla työskentelyn perusteella myönnteinen päätös Suomen sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta yhden vuoden ajalle. Lisäksi hän on sairausvakuutettu ja oikeutettu perhe-etuuksiin Suomessa. Jos apurahakautta tämän jälkeen jatketaan toiseksi vuodeksi, tutkija vakuutetaan Suomessa vakinaisesti asuvana, ja hän on oikeutettu samoihin etuuksiin kuin muutkin maassa vakinaisesti asuvat. Työttömyysturvalakia ei kuitenkaan sovelleta.

Apurahatyöskentelyyn perustuva vakuutus on aina määräaikainen. Apurahatyön päättyessä myös vakuutus päättyy. Kertynyt eläke jää järjestelmän muistiin ja maksetaan aikanaan eläkkeenä.

3.1.2 MyEL-työtulo etuuksien ja maksujen perustana

Apurahansaajan on kolmen kuukauden kuluessa työskentelyn aloittamisesta oltava itse yhteydessä Melaan vakuutuksen ottamiseksi. Vakuutettavalle vahvistetaan vuotuinen MyEL-työtulo ja rekisteröidään sen perusteella työsuhderekisteriin vuosityöansio. Rekisteri on sosiaaliturvaetuksien pohjana. Työtulon perusteella määräytyvät MyEL-eläkkeet, MATA-tapaturmavakuutuksen ansionmenetykskorvaus ja Melan lyhyen ajan sairauspäiväraha, samoin Kelan maksamat päivärahaetuudet, kuten ai-

tiys- ja vanhempainraha, sairausvakuutuksen päiväraha sekä liikennevakuutuksen ansionmenetykskorvaus. Työtulo vaikuttaa myös Yle-veron suuruuteen. Työtulosta lasketaan lisäksi vakuutusmaksujen määrä.

Apurahansaajan työtulo lasketaan seuraavan kaavan mukaan:

$(\text{apuraha} - \text{kulut}) \times 360$
työskentelypäivien lukumäärä (kaikki päivät)

apuraha = apurahan kokonaismäärä
kulut = kuluihin kohdennettava osuus

Jos apurahapäätöksessä tai myöntäjän Melalle tekemästä ilmoituksessa ei mainita kuluja, koko apuraha katsotaan työskentelyapurahaksi, eikä kuluja voi vähentää. Jos osa apurahasta on myönnetty kulujen korvaamiseen, vähennetään kulut ennen työtulon vahvistamista. Jos myöntäjä ei ole tässä tapauksessa määritellyt kulujen osuutta, voidaan niitä vähentää enintään puolet apurahasta. Apurahansaajan on esitettävä Melalle selvitys työskentelystä aiheutuvista materiaali- ja muista kuluista. Tämä on aiheuttanut päänvaivaa, sillä apurahansaajan on arvioitava kulut etukäteen, eikä myöntäjän ilmoituksessa tai myöntöpäätöksessä useinkaan tarkasti mainita työskentelyyn ja kuluihin osoitettuja osuuksia apurahasta. Myöntäjä saattaa vain ilmoittaa työskentelyapurahan sisältävän "lakisääteisen sosiaaliturvan sekä tavanomaiset matka-, laite- ja työhuonekustannukset".

Kuluosuuden arvioinnissa apurahan myöntäjän Melaan tekemä ilmoitus on osoittautunut tärkeäksi. Myös apurahan myöntäjän hakuohjeissa mainittu kuluihin varattava osuus painaa työtuloa laskettaessa. Riitatapauksissa vähiten painoa on ollut apurahansaajalle lähetetyllä myöntökirjeellä (ks. luvun lopussa olevia oikeuden ratkaisuja), jos siinä ei ole erikseen mainittu kuluihin kohdistettavaa osuutta.

Lakisääteisen vakuutusmaksun määrä riippuu iästä ja MyEL-työtulosta. Määrän voi laskea Melan sivulla olevalla **apurahansaajan laskurilla**. Vuosittainen indeksikorotus kasvattaa työ-

tuloa ja siten maksujen ja korvausten määrää, vaikka apuraha ei nousekaan.

Mela perii eläke-, tapaturma- ja ryhmähenkivakuutusmaksut vakuutuksen voimassaoloaikana eli apurahatyöskentelyn aikana. Sairausvakuutuslain mukaiset maksut perii verottaja jälkikäteen. Tämä maksu on noin kaksi prosenttia työtulosta.

Maksut voi vähentää verotuksessa. Mela toimittaa vakuutusmaksutiedot verottajalle ja ne on merkitty esitäytettyyn veroilmoitukseen.

Vakuutusturvan voi keskeyttää apurahan myöntäjän luvalla, määrätyistä syistä, joita ovat palkka- tai muun ansiotyön vastaanottaminen, sairaus, kuntoutus, lapsen syntymä tai alle kolmevuotiaan lapsen hoito, ase- ja siviilipalvelus tai muu näihin verrattava syy. Lisäksi on täytettävä niin kutsuttu neljän kuukauden sääntö: keskeytystä täytyy edeltää neljän kuukauden vakuutuskausi, keskeytysajan on oltava vähintään neljä kuukautta ja vakuutuskautta oltava keskeytyksen jälkeen jäljellä vähintään neljä kuukautta. Vakuutus voidaan myös päättää, jos apurahaa ei käytetä kokonaisuudessaan.

3.1.3 Vanhuus- ja työkyvyttömyyseläke

Eläkejärjestelmä rakentuu Suomessa kahden järjestelmän varaan. Kansaneläkkeellä turvataan vähimmäistoimeentulo eläkkeelle siirryttäessä ja työeläkkeellä turvataan ansiotason säilyminen. MyEL-eläkevakuutus kattaa vanhuuseläkkeen, osa-aikaeläkkeen, työeläkekuntoutuksen ja työkyvyttömyyseläkkeen. MyEL-eläkevakuutus kartuttaa eläkettä 18–52-vuotiailla 1,5 prosenttia, 53–62-vuotiailla 1,9 prosenttia ja 63 ikävuodesta 67 vuoteen 4,5 prosenttia vuodessa vakuutuksen perusteena olevasta työtulosta.

MyEL-vakuutus kerryttää eläketurvaa myös työkyvyttömyyden varalta. Jos henkilön työkyky alentuu sairauden, vian tai vamman vuoksi niin, ettei hän pysty ansaitsemaan kohtuullista toimeentuloa, hän voi saada työkyvyttömyyseläkettä. Se myönnetään toistaiseksi tai määräajaksi, joko täytenä tai osaeläkkeenä.

Työkyvyttömyyseläkkeen saaminen ei edellytä työskentelyn lopettamista kokonaan, koska työkyvyttömyydenkään ei tarvitse olla sataprosenttista. Työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeutetulle apurahansaajalle vahvistetaan työtulo, joka vastaa hänen jäljellä olevaa työkykyään apurahalla tehtävään työhön. Osa-aikaeläkettä saavan apurahansaajan työtulo on puolet vakiintuneesta työtulosta, jos apurahansaaja tämän lain mukaisella osa-aikaeläkkeellä ollessaan jatkaa apurahan varassa työskentelyä. Työkyvyttömyyseläkkeen saajan kuukausiansiot saavat vuonna 2017 nousta 737,45 euroon ilman, että se vaikuttaa hänen eläkkeensä jatkumiseen. Jos ansiot jäävät alle tämän summan, niistä ei tarvitse ilmoittaa Melaan.

Kuntoutustuki on määrääjälle myönnettävä työkyvyttömyyseläke. Se myönnetään silloin kun eläkkeen hakijan odotetaan parantuvan hoidon tai kuntoutuksen avulla takaisin työhön. Kuntoutustuki voidaan myöntää täyden tai osaeläkkeen suuruisena.

Työkyvyttömyys- tai osa-aikaeläkettä saava henkilö voidaan vakuuttaa jäljellä olevan työpanoksen mukaan, jos apurahalla työskentely jatkuu ja vakuuttamisen edellytykset täyttyvät.

3.1.4 Työtapaturmat, ammattitaudit ja kuntoutus

Tapaturmalla tarkoitetaan äkillistä, odottamatonta, tahatonta ja ulkoisen tekijän aiheuttamaa tilannetta, jossa henkilö loukkaantuu. MATA-työtapaturmavakuutus korvaa apurahatyössä sattuneen tapaturman aiheuttamat vammat, ei kuitenkaan tapaturmasta riippumatonta sairautta, vaikka sairauden oireet ilmenisivät ensimmäisen kerran työtapaturman yhteydessä.

MATA-vakuutuksesta korvataan vamman hoidosta, lääkkeistä ja hoitomatkoista aiheutuneet välttämättömät kulut, samoin vammaan liittyvä, lääkärin määräämä fysikaalinen hoito. Korvauksilla ei ole ylärajaa. Jos tapaturma aiheuttaa työkyvyttömyyttä, maksetaan tapaturmapäivärahaa enintään vuoden ajan. Jos työkyvyttömyys kestää yli vuoden, maksetaan

tapaturmaeläkettä. Päivärahan ja eläkkeen suuruus perustuu MyEL-työtuloon.

Ammattitautina korvataan sairaus, jonka apurahatyöskentely on todennäköisesti ja pääasiallisesti aiheuttanut. Sairauden tulee olla aiheutunut fyysikaalisesta, kemiallisesta tai biologisesta tekijästä, kuten ääriä, melusta, orgaanisesta pölystä, homeitiöistä, bakteerista tai viruksesta. Tavallisimpia ammattitauteja ovat astma, nuha, ihottumat ja homepölykeuhko.

Jännetupen tulehdus ja olkaluun sivunastan tulehdus eli tenniskyynänpää korvataan ammattitautina, jos sairaus on aiheutunut kättä rasittavista tavan takaa toistuvista, yksipuolisista tai oudoista työliikkeistä. Rannekanavaoireyhtymä voidaan korvata, jos työ on ennen oireiden ilmaantumista sisältänyt pitkäaikaisesti ranteen keskiasennosta poikkeavia, rannetta kuormittavia liikkeitä. Sen sijaan tuki- ja liikuntaelinsairauksia kuten nivelrikkoa, nikamavälilevysairautta tai muita rasitusperäisiä sairauksia ei korvata.

Kun tapaturma sattuu, on mentävä heti lääkäriin, vaikka vamma tuntuisi pieneltäkin. Jos vaiva pahenee, on helpompi osoittaa, että sen aiheutti alun perin tapaturma. Samoin ammattitautin oireiden ilmetessä on mentävä lääkäriin. Apurahansaaja voi näissä tapauksissa hakeutua joko oman kuntansa terveyskeskukseen tai yksityisen lääkärin vastaanotolle. Lääkäri kirjoittaa työkyvyttömyysajalta sairauslomatodistuksen. Vakuutustodistus on osoitus voimassa olevasta MATA-työtaturmavakuutuksesta, ja sen esittämällä saa maksuttoman hoidon. Myös apteekki antaa lääkkeet ja tarvikkeet maksutta, jos lääkäri on tehnyt tarvittavan merkinnän reseptiin.

Kun korvattava tapaturma tai ammattitauti heikentää työ- tai toimintakykyä, Mela voi kustantaa MATA-kuntoutuksen, jotta työnteko voi jatkua entisessä tai uudessa ammatissa. Kuntoutus on joko lääkinällistä tai ammatillista. Kuntoutusta harkitaan aina Melassa tapaturma ja ammattitauti asioiden käsittelyn yhteydessä, ja aloitteen voi tehdä myös asiakas itse tai häntä hoitanut terveydenhoitotaho.

MATA-kuntoutuksen, esimerkiksi koulutuksen tai kuntoutuskurssin ajalta maksetaan

täyttä tapaturmapäivärahaa tai -eläkettä. Tapaturmavakuutus ei kuitenkaan korvaa ennaltaehkäisevää kuntoutusta.

Jos kuntoutuksen tarve johtuu sairaudesta, jonka vuoksi apurahansaajalla on uhka joutua lähivuosina työkyvyttömyyseläkkeelle, kuntoutus myönnetään maatalousyrittäjien eläkelain mukaisena MyEL-kuntoutuksena. Työkyvyttömyyseläkkeellä tai kuntoutustuella oleva voi saada kuntoutusta, jolla häntä autetaan palaamaan työhön. Kuntoutuksen yksi edellytys on sairaus tai vamma, jonka lääkäri on tutkimusten perusteella todennut. Kuntoutusta ei voida antaa ennalta ehkäisemään sairautta. Fysioterapiaa tai hoitajaksoja kuntoutuslaitoksissa ei korvata MyEL-kuntoutuksena, vaan niitä pitää hakea Kelasta.

3.1.5 Ryhmähenkivakuutus

Omaisilla on oikeus korvaukseen sellaisen henkilön kuoleman jälkeen, jolla oli kuollessaan voimassa pakollinen MyEL-vakuutus tai sen päättymisestä ei ole ehtinyt kulua kolmea vuotta. Jos edunjättäjän vakuutus on päättynyt täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen tai yksilölliseen varhaiseläkkeeseen, oikeus korvaukseen säilyy viisi vuotta.

3.1.6 Oikeuden päätöksiä Mela-vakuutuksesta

Seuraavissa Työeläkeasioiden muutoslautakunnan (TELK) ja Vakuutusosikeuden (VO) ratkaisuissa korostuu apurahan myöntäjän Melalle tekemän ilmoituksen merkitys, kun ratkotaan työskentelyaikaa tai kulujen osuutta. Lain mukaan apurahan myöntäjän on kirjallisesti ilmoitettava Melalle apurahasta ja ilmoituksessa on mainittava apurahansaajan nimi, henkilötunnus, myönnetyn apurahan määrä ja käyttötarkoitus sekä se, sisältyykö apurahaan kuluja. Myös apurahan myöntäjän hakuohjeilla ja -ilmoituksella on katsottu olevan merkitystä. Sen sijaan apurahansaajalle lähetettävälle myöntökirjeelle ei ole annettu painoa.

A:lle oli 2010 myönnetty 21 000 euroa toisen vuoden apurahaa väitöskirjatyon

tekemiseen ulkomailta. Apurahan myöntäjä ilmoitti Melalle rahan olevan tarkoitettu yhden vuoden työskentelyyn ja sisältävän kuluja. Sama todettiin apurahapäätöksessä. Apurahan myöntäjän yleisissä ohjeissa vuonna 2010 haettaville apurahoille kerrottiin työskentelyn osuudeksi vähintään 1 500 euroa kuukaudessa.

Työtuloa määriteltäessä apurahasta vähennettiin kuluja 3 000 euroa. Mela vakuutti A:n 12 kuukauden ajalle ja vuotuisesti työtuloksi katsottiin 18 321,69 euroa. A vaati, että työtuloa laskettaessa ulkomailta suoritettavien opintojen suorat kulut eli yli 22 000 euron lukukausimaksu otetaan huomioon kokonaisuudessaan. A vetosi siihen, että apurahan myöntöpäätöksessä ei ollut mainintaa kuluosuutta koskevasta rajoitteesta, vaan se mainittiin ainoastaan vakuutus päätöksen liitteenä olleessa apurahan myöntäjän kirjelmässä ”Ohjeita apurahansaajille”.

TELK hylkäsi A:n valituksen. TELK:n mukaan maatalousyrittäjän eläkelain lähtökohdalla on, että apurahatyöskentely vakuutetaan niin, että siitä kertyy muun työn tapaan ansiosidonnaista eläketurvaa. Toinen lähtökohdalla on, että työskentelyä varten saatu apuraha vakuutetaan apurahan myöntäjän ilmoituksen mukaisesti.

A haki muutosta TELK:n päätökseen ja vaati vähennettäväksi ilmoitettujen kulujen hyväksymistä alkuperäisen, eläkelaitokselle tehdyn esityksen mukaisesti. VO hylkäsi valituksen ja katsoi, että Mela on voinut A:n eläkevakuutuksen perusteena olevaa vuotuista työtuloa määrittäessään ottaa huomioon apurahan myöntäjän ilmoituksen. Sillä, että apurahan myöntöpäätöksessä ei mainittu työskentelyn osuutta apurahan määrästä, ei katsottu olevan merkitystä työtulon oikeellisuutta arvioitaessa. (VO 23.5.2012)

A:lle oli myönnetty kuuden kuukauden apuraha väitöskirjatyöskentelyyn. Mela

vakuutti A:n myönnön mukaisesti. A valitti päätöksestä, koska hän ei oman ja työnantajalta saadun ilmoituksen perusteella ollut tehnyt väitöskirjatyötä missään vaiheessa yhdenjaksoisesti neljää kuukautta. A ilmoitti Melalle olevansa päätoimisesti erään laitoksen ylilääkäri.

Sekä TELK että VO hylkäsivät valituksen ja katsoivat, että apuraha oli vakuutettu myöntäjän ilmoituksen perusteella, eikä työskentelyaikaa lain mukaan voida määrittellä toisin. (VO 15.6.2011)

Ongelmia saattaa tuottaa myös rajanveto TyEL:n ja MyEL:n välille.

Yliopiston tiedekunta oli myöntänyt A:lle apurahan väitöskirjan tekemistä varten ajalle 1.2.–30.6.2009. Mela vakuutti A:n myöntäjän ilmoittamalle jaksolle. A valitti päätöksestä, koska hän oli samassa tiedekunnassa tuntiopettajana 19.1.–19.3.2009 ja sai korvauksen tuntiopetuspalkkauksen mukaan.

TELK hylkäsi valituksen, koska MyEL:n mukaan apurahansaajana pidetään myös henkilöä, joka työsuhteessa ollessaan tai yrittäjätoimintaa harjoittaessaan saa apurahan työsuhteesta tai yrittäjätoiminnasta erillään tehtävää tutkimusta varten. TELK:n mukaan A:n tuntiopettajan työ ei liittynyt väitöskirjan aiheeseen, ja koska apuraha oli saatu työsuhteesta erillään tehtävää tutkimusta varten apurahatyöskentely oli vakuutettava MyEL:n mukaan. (TELK 14.12.2009)

3.1.7 Muutoksenhaku

Eläke- ja kuntoutuspäätöksestä valitetaan Työeläkeasioiden muutosalutakuntaan ja tapaturmapäätöksestä tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakuntaan. Molemmissa tapauksissa valitus lähetetään Melaan, joka voi oikaista päätöksen. Jos päätöstä ei Melassa muuteta, asia etenee ko. lautakuntaan, jonka päätöksestä voi vielä valittaa Vakuutus oikeuteen.

Ota yhteyttä Melan asiakaspalveluun henkilökohtaisesti tai **asioi sähköisesti**, kun

- teet vakuutushakemuksen apurahatyöskentelystä
- lähdet työskentelemään apurahalla ulkomaille
- palaat ulkomailta ja jatkat apurahatyöskentelyä Suomessa
- haluat keskeyttää apurahatyöskentelysi työn vastaanottamisen, sairauden, kuntoutuksen, lapsen syntymän tai alle kolmevuotiaan lapsen hoidon, varusmies- palvelun, siviilipalveluksen tai muun vastaavan syyn vuoksi
- jatkat keskeytynyttä työskentelyäsi
- jäät vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeelle
- lopetat apurahalla työskentelyn ennen vakuutuskauden päättymistä

3.2 Apurahakausi ja Kelan etuudet

MyEL-vakuutuksella apurahansaaja pääsee hänelle vahvistetun työtulon perusteella myös sairausvakuutuslain mukaisten ansiosidonnaisten päivärahaetuuksien ja Kelan kuntoutusrahan piiriin. Asumistukea ja toimeentulotukea määritettäessä apuraha lasketaan pysyviin kuukaustuloihin työtulon suuruiseen.

3.2.1 Vanhempainetuudet

Suomessa asuvalla raskaana olevalla naisella, joka täyttää asumiseen ja terveystarkastukseen liittyvät edellytykset, on oikeus saada lain mukainen äitiysavustus. Valittavana on äitiyspakkaus, joka sisältää vauvan vaatteita ja muita tarvikkeita, tai veroton rahallinen äitiysavustus

(140 € vuonna 2017). Myös adoptiolapsen vanhemmalla on oikeus äitiysavustukseen, jos hän asuu Suomessa ja hänen luokseen on nimetty sijoitettavaksi alle 18-vuotias lapsi.

Suomessa työssä oleva henkilö voi raskauden ja synnytyksen tai lapsen hoidon perusteella pitää äitiys-, isyys- tai vanhempainlomaa, jolta hän saa lainmukaista äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa. Vanhempainetuudet ovat äitiysrahaa lukuun ottamatta samat alle seitsemän vuotiaan lapsen adoptiovanhemmille. Adoptiovanhemmat saavat äitiysrahan sijasta pidemmän vanhempainrahakauden. Ulkomailta lapsen adoptoivat voivat hakea Kelasta tukea adoptiosta aiheutuviin kustannuksiin. Samaa sukupuolta olevilla pareilla, jotka elävät ennen avioliittolain muutosta rekisteröidyssä parisuhteessa tai 1.3.2017 jälkeen solmitussa avioliitossa, toinen puoliso saa isyysrahaa sukupuolestaan riippumatta, jos hän adoptoi puolisonsa lapsen tai adoptiolapsen.

Äitiysvapaata alkaa aikaisintaan 50 arkipäivää (ma–la) ja viimeistään 30 arkipäivää ennen laskettua aikaa. Isyysvapaata on lapsen syntymän jälkeen enintään 54 arkipäivää, ja se on pidettävä ennen kuin lapsi täyttää kaksi vuotta tai adoptiolapsi on ollut perheessä kaksi vuotta. Äitiysvapaan jälkeen äiti tai isä voi jäädä vanhempainvapaalle ja saada vanhempainrahaa. Vanhempainvapaan voi myös jakaa. Kela maksaa vanhempainrahaa 158 arkipäivää. Yleensä vanhempainrahaa maksetaan, kunnes lapsi on noin yhdeksänkuinen. Monikkoperheille vanhempainrahaa maksetaan jokaisesta lapsesta 60 arkipäivää pidempään toisesta lapsesta alkaen. Vanhempainvapaan jälkeen voi jäädä hoitovapaalle ja saada kotihoidon tukea. Voi myös palata töihin osa-aikaisesti ja saada osittaista hoitorahaa.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan määrä lasketaan viimeisimmän verotuksessa vahvistetun työtulon perusteella. Esimerkiksi vuonna 2017 äitiysvapaalle jäävän äitiysrahaan vaikuttaa vuoden 2015 työtulo. Jos hakija on saanut apurahaa ja hänellä on ollut MyEL-vakuutus, äitiys-, isyys- ja vanhempainraha lasketaan sen pohjana olevan työtulon mukaan. Jos kuitenkin

päivärahaa edeltävien kuuden kuukauden työtulot ovat nousseet 20 prosenttia verotuksessa vahvistetuista tuloista, maksetaan päiväraha näiden kuuden kuukauden tulojen mukaan. Jos hakijalla ei ole työtuloja, maksetaan vähimmäispäivärahaa. Tuen määrään saattavat vaikuttaa muutkin seikat, joista on lisätietoa **Kelan verkkosivulla**.

Jos äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan aikana tekee tutkimusta, jota varten on saanut apurahaa, maksetaan työskentelypäiviltä äitiys- ja vanhempainraha vähimmäismääräisenä, vuonna 2017 vähimmäispäiväraha on 23,73 euroa. Niiltä arkipäiviltä, jolloin ei ole tehnyt työtä, vanhempainpäiväraha maksetaan normaalisti. Isyysrahan saaminen edellyttää, ettei isyysvapaan aikana työskentele tai opiskele päätoimisesti. Työskentelypäivät tulee ilmoittaa Kelaan. Ilmoituksen voi tehdä **Kelan asiointipalvelussa** ja se kannattaa tehdä ajoissa.

Kelan maksamia lastenhoidon tukia ovat kotihoidon tuki, yksityisen hoidon tuki, joustava hoitoraha ja osittainen hoitoraha. Kotihoidon tuki ja yksityisen hoidon tuki ovat vaihtoehtoja kunnan järjestämälle päivähoitolle, ja ne muodostuvat hoitorahasta, hoitolisästä ja kuntalisästä. Hoitolisä maksetaan vain yhdestä hoitorahaan oikeuttavasta lapsesta, ja sen määrä riippuu perheen tuloista. Kuntalisän maksaminen ja määrä perustuvat kunnan päätökseen, ja ovat näin ollen kuntakohtaisia. Jos jatkotutkimtoa varten myönnetty apuraha turvaa toimeentulon tieteellisen tutkimustyön harjoittamiskäytännön, se rinnastetaan palkkatuloon ja otetaan huomioon tulona hoitolisää määritettäessä.

Joustavaa hoitorahaa saa myös apurahalla työskentelevä tutkija, jolla on MYEL-vakuutus. Sitä maksetaan 241,19 euroa kuukaudessa, kun työaika on enintään 22,5 tuntia viikossa tai enintään 60 % normaalista kokopäivätyön työajasta ja 160,80 euroa kuukaudessa, kun työaika on yli 22,5 mutta enintään 30 tuntia viikossa tai yli 60 %, mutta enintään 80 % normaalista kokopäivätyön työajasta.

Osittaista hoitorahaa maksetaan ensimmäisellä ja toisella luokalla olevan lapsen van-

hemmalle. Osittaisen hoitorahan edellytyksenä on, että keskimääräinen viikoittainen työaika on lapsen hoidon vuoksi enintään 30 tuntia viikossa.

3.2.2 Asumistuki ja toimeentulotuki

Apuraha vaikuttaa asumistukeen ja toimeentulotukeen. Asumistukea voidaan maksaa pienituloisille asumismenojen vähentämiseksi. Tukea voi saada vuokra-, asumisoikeus- tai omistus-asunnon kustannuksiin. Asumistukea haetaan Kelan paikallistoimistosta. Se kattaa enintään 80 prosenttia kohtuullisista asumismenoista. Tuen saamiseen vaikuttavat ruokakunnan tulot, henkilöiden lukumäärä sekä asunnon sijaintikunta. Mikäli ruokakunnan tulot ylittävät vahvistetun enimmäismäärän, asumistukea ei myönnetä. Samaan ruokakuntaan luetaan aina samassa asunnossa asuvat lähisukulaiset, aviopuolisot ja rekisteröidyn parisuhteen osapuolet.

Tuloina otetaan huomioon ruokakuntaan kuuluvien bruttokuukausitulot sekä sosiaalietuudet. Mikäli tulojen määrä vaihtelee, otetaan huomioon arvioidut vuositulot. Apuraha otetaan huomioon MyEL-työtulon mukaisena.

3.2.3 Sairauspäiväraha

Tieteentekijöiden liiton nuorille tutkijoille suunnattu kysely osoitti, ettei apurahalla tutkimustyötä tekevien vakuutusturvaa vielä tunneta hyvin. Useat vastaajat olivat huolissaan apurahakauden terveydenhoidosta:

”Jos sairastumme [sisäilmaongelmien vuoksi], sairautta ei luokitella työperäiseksi eikä korvausta saa.” (NuTu-kysely 2012)

” – – esimerkiksi useamman viikon mutta alle kuukauden sairastapauksessa ei ole käytännössä tai ainakaan taloudellisesti mahdollista (tai ainakaan kannattavaa) haakeutua 'sairauslomalle' (tai mistä oikeastaan jäädä sairauslomalle, kun ei ole työsuhdetta?) eli katkaista apurahan maksatusta. Itse asiassa tuo apurahansaajan mahdollisuus

sairastaa on yksi asia, josta en itsekään ole millään tavalla selvillä – –.” (NuTu-kysely 2012)

MyEL-vakuutus kuitenkin takaa monipuolista sairausajan turvaa. MELA-sairauspäiväraha on lyhyen ajan sairausturva, jota maksetaan Kelan sairauspäivärahan omavastuun (9 pv) ajalta. MELA-sairauspäivärahan omavastuu-aika on neljä päivää. Mela-vakuutuksella pääsee lisäksi yhdeksän sairauspäivän jälkeen Kelan maksamien, sairausvakuutuslain mukaisten ja työtuloon perustuvien päivärahaetuksien piiriin. MyEL-työtulo vaikuttaa joko edellisen vahvistetun verovuoden työtulona tai kuuden sairauslomaa edeltävän kuukauden ansiotasossa. Lyhyiden alle yhdeksän arkipäivän sairauslomien päivärahaa haetaan suoraan Melalta. Pidemmän sairauden perusteella hakemus tehdään Kelaan. Mela-päivärahaa saa myös pyhäpäiviltä, Kelan päivärahaa sen sijaan vain arkipäiviltä. Hakemuksiin tarvitaan lääkärintodistus, jonka saa oman kunnan terveyskeskuksesta.

MyEL-vakuutuksen voi keskeyttää sairastumisen vuoksi neljän kuukauden sääntöä noudattaen. Keskeytystä täytyy toisin sanoen edeltää neljän kuukauden vakuutuskausi, keskeytysajan on oltava vähintään neljä kuukautta ja vakuutuskautta oltava keskeytyksen jälkeen jäljellä vähintään neljä kuukautta.

MATA-työtapaturvavakuutus antaa turvaa apurahatyössä sattuneiden työtapaturmien ja työstä aiheutuneiden ammattitautien varalle, mistä on lisää tietoa edellä kohdassa 3.1.4.

Säätiöt ja rahastot saattavat tarjota apurahansaajalle ylimääräisen sairauskuluvakuutuksen. Niistä saa tietoa oman apurahan myöntäjältä.

3.2.4 Kuntoutusraha

Kela tarjoaa kuntoutusta työikäisille harkinnanvaraisena ja ammatillisena kuntoutuksena sekä järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvana kuntoutuspsykoterapiana. Kelan kuntoutus täydentää muiden tahojen järjestämää kuntoutusta ja

sen tavoite on parantaa ja tukea työkykyä sekä edistää työelämässä pysymistä tai sinne palautumista.

Kelan kuntoutusraha, ylläpitokorvaus ja harkinnanvarainen kuntoutusavustus turvaavat toimeentulon kuntoutukseen osallistumisen ajalta. Hakijalla tulee olla hyväksyttävä kuntoutuspäätös esimerkiksi lääkäriltä tai Kelalta. Apurahansaajalla kuntoutusraha lasketaan MyEL-työtulon mukaan. Kelaan on ilmoitettava, jos MyEL-vakuutuksen voimassaolo päättyy kuntoutusaikana.

3.2.5 Jatko-opintotuki

Jatko-opintoja suorittava tutkija on oikeutettu opintotukeen (opintorahaan, asumislisään ja valtion takaamaan opintolainaan), jota haetaan oppilaitoksesta saatavalla hakulomakkeella. Tukea voidaan myöntää hakemuksen saapumiskuukaudesta alkaen. Yliopistossa suoritettavan tieteellisen, taiteellisen ja ammatillisen jatkotutkinnon tukiaika riippuu siitä, milloin yliopisto on myöntänyt jatkotutkinnon suoritusoikeuden ja henkilö on ensimmäistä kertaa ilmoittautunut läsnä olevaksi opiskelijaksi. Opintotukea voi saada enintään yhdeksän kuukauden ajan, jos on aloittanut opintonsa 1.8.2011 tai sen jälkeen. Opintotukea voi saada kaikkia korkeakouluopintoja varten yhteensä enintään:

54 kuukautta, jos on aloittanut uudet opinnot 1.8.2017 tai sen jälkeen

64 kuukautta, jos on aloittanut uudet opinnot 1.8.2014–31.7.2017

70 kuukautta, jos on aloittanut uudet opinnot ennen 1.8.2014

Opintotuen saamiseen vaikuttavat veronalaiset ansio- ja pääomatulot, veronalaiset sosiaalietuudet, ulkomailta saadut tulot ja toimeentulon turvaamiseen tarkoitetut työskentelyapurahat. Apurahansaajan on ilmoitettava opintotukihakemuksessaan apurahan myöntäjä ja sen kattama kausi. Apurahasta voidaan vähentää tavanomaisia kuluja. Palkka-, apura-

ha- ja muita tuloja saa kalenterivuositain olla määrä, joka vaihtelee opintotukikuukausien lukumäärän mukaan. Ns. vapaatulo lasketaan seuraavasti

1) 660 € jokaista kuukautta kohden, jolta väitöskirjatutkija on saanut opintorahaa

2) 1 970 € jokaista kuukautta kohden, jolta väitöskirjatutkija ei ole saanut opintorahaa

Suomessa vuokralla asuvat opiskelijat voivat saada yleistä asumistukea 1.8.2017 alkaen. Asumistukea voivat saada myös **asumis-oikeus-, osaomistus- tai omistusasunnossa asuvat**. Asumislisästä on tietoa **Kelan verkkosivulla**. Työttömyysturvan näkökulmasta jatko-opiskeluun liittyvä tutkimustyö (lenssaatintyö, väitöskirja) on edelleen opiskelua, jos toimeentulon lähteenä on opintotuki, eikä esimerkiksi apuraha tai palkkatulo. Jos tutkija työttömyyden alkaessa ilmoittaa jatkavansa jatko-opintoja, tutkittavaksi tulee se, voidaanko opintoja pitää sivutoimisina. Sivutoimisuus osoitetaan olemalla valmis ottamaan vastaan kokoaikatyö. Tässä riittää oma ilmoitus ja osoitus siitä, että ei ole saamassa apurahaa tai opintotukea ilmoittautumispäivästä alkaen.

3.2.6 Muutoksenhaku

Kelan päätöksestä voi valittaa toimittamalla vapaamuotoisen valituskirjelmän päätöksen tehneeseen toimistoon. Jos Kela ei katso voivansa oikaista tekemäänsä päätöstä vaaditulla tavalla, se välittää valituksen edelleen muutoksenhakulautakuntaan. Muutoksenhakulautakunnan päätöksestä voi valittaa vakuutusoihteuteen, joka on menettelyn ylin ja viimeinen valitusaste. Tarkemmat ohjeet ovat **Kelan verkkosivulla**.

3.3. Apurahausi ja kuntien etuudet

3.3.1 Lasten päivähoito

Alle kouluikäisen lapsen vanhemmilla on oikeus saada lapselleen kunnan järjestämä päiväkotitai perhepäivähoitopaikka. Vanhemmat voivat

valita lapselleen kunnan järjestämän päivähoiton, hoitaa lasta kotihoidon tuella kunnes lapsi täyttää kolme vuotta tai järjestää alle kouluikäisen lapsen päivähoiton yksityisen hoidon tuen turvin.

Kunnan järjestämässä päivähoitossa maksut määräytyvät perheen koon ja tulojen perusteella prosenttiperusteisesti. Perheeseen lasketaan yhteistaloudessa avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa elävät henkilöt sekä heidän kanssaan samassa taloudessa asuvat molempien puolisoitten alaikäiset lapset. Tuloina otetaan huomioon veronalaiset ansio- ja pääomatulot sekä veroista vapaat tulot. Jos kuukausitulot vaihtelevat, otetaan kuukausituloina huomioon viimeksi kuluneen vuoden keskimääräinen kuukausitulo. Apurahat rinnastetaan tässä palkkaan. Sen sijaan lain mukaan opintoja, niin perus- kuin jatko-opintoja varten saatuja apurahoja ja muita vastaavia avustuksia ei oteta huomioon tuloina päivähoitomaksua määriteltäessä. Oman kunnan linja kannattaa kuitenkin selvittää.

Kuntien rahoittamasta, mutta Kelan maksamasta kotihoidontuesta on tietoa edellä kohdassa 4.1.1.

3.3.2 Oikeuden päätös päivähoitomaksusta

Oikeuskysymyksenä asiassa oli, onko tohtorin tutkinnon suorittamista varten myönnetty nuoren tutkijan apuraha otettava tulona huomioon määriteltäessä perheen maksukykyä lapsen päivähoitossa. Turun yliopistosäätiö oli myöntänyt toiselle lapsen vanhemmista tohtorin tutkinnon suorittamista varten nuoren tutkijan apurahan. Lääninoikeus katsoi äänin 2–1, että kysymyksessä oli opintojen johdosta suoritettava apuraha, jota ei oteta huomioon maksukykyä määriteltäessä.

Eri mieltä ollut jäsen katsoi, että "apuraha on myönnetty työskentelyedellytysten turvaamiseksi tutkimustoiminnan aikana ja

että se on näissä oloissa palkkaan verrattava tulo, joka on otettava huomioon määriteltäessä maksukykyä lasten päivähoitossa". (Turun ja Porin LO /22.4.1997)

3.3.3 Muutoksenhaku

Kunnan antamasta lopullisesta päätöksestä voi yleensä valittaa hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeus ratkaisee valituksen perusteella, onko valituksenalainen viranomaisen päätös lainmukainen. Jos hallinto-oikeuden ratkaisu ei tyydytä, voi asiasta joissain tapauksissa valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

4. TYÖTTÖMYYSTURVA

Työttömälle maksettavia tukia ovat työttömyyspäiväraha (ansiopäiväraha tai peruspäiväraha) ja työmarkkinatuki. Yleistä tietoa peruspäivärahasta ja työmarkkinatuesta saa **Kelan verkkosivuilta**, ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta taas **Työttömyyskassojen yhteisjärjestön sivuilta**. Tieteentekijöiden liiton jäsenet kuuluvat Opettajien työttömyyskassaan, ja sen **verkkosivuilta** on runsaasti hyödyllistä tietoa. Ansiopäivärahan saaminen edellyttää työttömyyskassan jäsenyyttä ja niin sanotun työssäoloehdon täyttymistä, joista on tietoa jäljempänä.

Apurahakaudella olleen tutkijan on ensimmäisenä työttömyyspäivänä rekisteröidyttävä Työ- ja elinkeinotoimistoon (TE-toimisto) työnhakijaksi. Tämän voi tehdä verkossa **TE-palvelusivustolla**. Verkkosivulta ja TE-toimistosta saa tämän jälkeen toimintaohjeet. Työttömyyspäivärahan saaminen edellyttää, että apurahakausi on todistettavasti loppunut ja että työtön hakee kokoaikatyötä – kolmen kuukauden ammattitaitosuojan päätyttyä myös muuta kuin tutkimustyötä – ja on työmarkkinoiden käytettävissä. TE-toimistoon ilmoittauduttaessa tulisi toisin sanoen kertoa selkeästi, että tutkimustyö on päättynyt eikä sitä tai opintoja jatketa ennen kuin uusi rahoitus on saatu. TE-toimiston

antaman kielteisen lausunnon syy on usein se, että tutkija ilmoittaa jatkavansa tutkimuksen tekemistä työttömänä ollessaan. Sivutoiminen työ tai opiskelu, joka ei estä kokoaikatyön vastaanottamista, ei ole etuuden maksamisen este. TE-toimisto arvioi sivutoimisuuden.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) antoi aiemmin TE-toimistoille työttömyysturvan työvoimapoliittisia edellytyksiä koskevan ohjeen, jossa määriteltiin muun ohella apurahalta työttömäksi jääneen tutkijan oikeuksia ja velvollisuuksia. Vuoden 2017 alusta ohjeesta on karsittu tämä osio, ja sen laatiminen on siirretty Uudenmaan ELY-keskukselle. Sen oikeudellisen tuen ohjeistus on ainoastaan hallinnon intranetissa, ei julkisesti saatavilla kuten TEM:in ohje. Siihen tehtäviä muutoksia ei toisin sanoen voi seurata. Tämänhetkinen ohjeistus vastaa ELY-keskuksen mukaan kuitenkin täysin TEM:in aiempia ohjeita.

Työttömyysturvalain mukaan "[p]äätoimisesti omassa työssään työllistyneen henkilön katsotaan edelleen työllistyvän siinä siihen ajankohtaan asti, jona työnhakijan esittämän selvityksen perusteella tai muuten on ilmeistä, ettei toimintaa enää jatketa". Työttömäksi jääminen tulee näin ollen todeta ja työttömyysetuusia ratkaista ennen muuta apurahalla työskennelleen tutkijan oman, luotettavan selvityksen pohjalta. Tutkimustyön päättymistä osoittaa tällöin Uudenmaan ELY-keskuksen ohjeen mukaan esimerkiksi apurahakauden päättyminen, väitöskirjan luovuttaminen esitarkastukseen tai käsikirjoituksen jättäminen kustantajalle.

Apurahakaudelta työttömäksi jäänyt tutkija voi pitää yllä ammattitaitoaan ilman, että tällä on vaikutusta hänen oikeuteensa saada työttömyysetuutta. Asiasta ei pyydetä työnhakijalta selvitystä. Ammattitaidon ylläpitämistä ovat ohjeen mukaan esimerkiksi "omatoiminen harjoittelu ja taitojen arvioituttaminen alan osajilla", "perehtyminen uusiin työvälineisiin ja metodeihin", apurahojen hakeminen, ennen työnhakijaksi ilmoittautumista valmistuneiden artikkeleiden julkaiseminen, satunnainen esiintyminen, aiempaan tieteelliseen työhön perustuvien pienimuotoisten lehtiartikkeleiden kirjoittaminen,

osallistuminen alan kongresseihin tai työllistymisen edistäminen muunlaisella verkostoitumisella. Tutkijan ei työttömänä olleessaan myöskään tarvitse luopua ammattitaitonsa ylläpitämiseksi tarvitsemistaan työvälineistä tai työhuoneesta.

Jos työttömälle työnhakijalle myönnetään apuraha, katsotaan työskentely aloitetuksi sinä päivänä, jona apuraha on nostettavissa. Yli neljän kuukauden mittaisissa apurahoissa apurahakausi määräytyy MyEL-vakuutusvelvollisuuden alkamisesta. Kauden alkua voi siirtää osoittamalla, että apurahatyöskentelyn aloittamiselle on apurahansaajasta riippumaton este. Tällainen osoitus voi olla apurahan myöntäjän ilmoittama apurahakauden alkamispäivä, projektista vastuussa olevan tahon antama todistus aloitusajankohdan myöhentymisestä tai kutsujan todistus vierailuajankohdasta. Myös ennalta määrätty kenttätutkimusjakso, tietty ulkomailla tehtävä työskentelyjakso tai työkyvyttömyys voivat siirtää työskentelyn aloitusta, ja vastaavasti pidentää työttömyyspäivärahan maksukautta.

Apurahakauden kestossa myöntäjän ilmoitus on ensisijainen. Jos apurahakausi on määritelty kuukausina, lasketaan kesto täysin kuukausina apurahatyöskentelyn aloittamisesta. Hakija voi osoittaa apurahakauden keston myös Melasta saadulla ilmoituksella vakuutuskauden kestosta. Mikäli apurahakautta ei ole määritelty rahoitus- tai vakuutus päätöksellä, se arvioidaan jakamalla saatu apuraha taiteilija-apurahan kuukausimäärällä (1 692,45 euroa kuukaudessa vuonna 2017). Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että erityisesti myönnettäessä verovapaata apurahaa suurempia apurahoja työskentelyn kesto tulisi kirjata apurahapäätöksiin, jotta apurahansaajan työttömyysturva voidaan laskea oikein.

4.1 Työttömyyspäivärahan määräytyminen

Tieteentekijöiden liiton palkansaajana työskentelevä jäsen on vakuutettu työttömyyden varalta Opettajien työttömyyskassassa. Opettajien, psykologien ja sivistystoimen asiantuntijoiden

ohella kassan jäseneksi hyväksytään opetus-, tutkimus- tai niitä tukevilla tehtävissä yliopistossa, korkeakoulussa, Suomen Akatemiassa tai tutkimuslaitoksessa työskentelevät henkilöt. Työttömyyskassan jäsenmaksu sisältyy liiton jäsenmaksuun.

Palkansaajakassan (kuten Opettajien työttömyyskassan) jäseneksi ei voi liittyä, jos tekee työtä pelkästään apurahalla. Liittymishetkellä on oltava työsuhteessa, mutta kassan jäseneksi voi päästä yhdenkin tunnin voimassa olevalla palkkatyösuhteella, joka on vakuutuksenalaista – palkasta toisin sanoen pidetään lakisääteiset vakuutusmaksut ja työnantaja osallistuu omalla rahoitusosuudellaan vakuutusturvan kerryttämiseen. Ongelma tällöin on kuitenkin työssäoloehdon täyttyminen.

Kun tutkija on liittynyt kassaan, hän voi apurahakauden tai muun vastaavan palkattoman jakson aikana edelleen olla sen jäsen. Jäsenmaksu tulee kuitenkin maksaa myös palkattomalta ajalta.

Työttömyyskassan jäsenyyden lisäksi ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan saaminen edellyttää työssäoloehdon täyttymistä. Oikeus ansioon suhteutettuun työttömyyspäivärahaan syntyy, kun työtön työnhakija on ollut työttömyyskassan jäsen vähintään 26 viikkoa ja on jäsenenä ollessaan täyttänyt työssäoloehdon eli ollut työttömyyttä edeltävän 28 kuukauden tarkastelujakson aikana 26 viikkoa työssä, jossa työaika on vähintään 18 tuntia viikossa ja palkka työehtosopimuksen mukainen. Opetustyössä oppilaitoksessa, kuten yliopistolla tai korkeakoulussa, työaikavaatimus on vähintään 8 tuntia viikko.

Työssäoloehdon täyttymiseen lasketaan vain palkkatyö. Apurahakausi samoin kuin muun muassa päätoiminen opiskelu, sairauspäiväraha-aika ja vanhempainpäivärahakaudet ovat kuitenkin hyväksyttäviä syitä olla poissa työmarkkinoilta. Ne toisin sanoen pidentävät 28 kuukauden tarkastelujaksoa, enimmillään seitsemällä vuodella. Tarkastelujakso on siten pisimmillään 9 vuotta 4 kuukautta työttömyyden alusta taaksepäin.

Kun apurahalla ennen työttömyysjakson

alkamista työskennellyt tutkija hakee työttömyyskassalta ansiosidonnaista päivärahaa, on hakemukseen liitettävä selvitys apurahakaudesta. Selvityksen tekeminen on tarkastelujakson pidentämisen edellytys ja mahdollistaa ennen apurahakautta tehdyn työn huomioon ottamisen.

Apurahakaudella olleen tutkijan päivärahaa määriteltäessä apurahaa ei oteta huomioon tulona, vaan ansiosidonnaisen päivärahan suuruus määräytyy työttömyyttä edeltäneiden, työssäoloehdon aikaisten vakiintuneiden palkkatulojen perusteella. Päivärahakuri ja hyödyllistä tietoa ansioturvasta on **Työttömyyskasojen yhteisjärjestön sivulla**.

Apurahakaudella olleet, työttömäksi jäävät tutkijat, jotka eivät täytä työssäoloehdot, voivat hakea etuuksia **Kelalta**.

4.2 Muutoksenhaku

Työ- ja elinkeinotoimiston antamaan työvoimapolitiittiseen lausuntoon ei voi hakea muutosta valittamalla. Työvoimapolitiittinen lausunto sitoo työttömyyskassaa ja Kelaa, jotka antavat lausunnon perusteella päätöksen työttömyysetuudesta. Päätöksen saamiseksi hakijan on pantava hakemus vireille Kelaan tai työttömyyskassaan. Tästä päätöksestä voi valittaa työttömyysturvan muutoksenhakulautakuntaan ja sen päätöksestä edelleen vakuutusosoikeuteen.

5. VEROTUS

5.1 Apurahan veronalaisuus

Tuloverolain mukaan opintoja, julkisyhteisöiltä tieteellistä tutkimusta tai taiteellista toimintaa varten saadut stipendit tai muut apurahat taikka tieteellisen, taiteellisen tai yleishyödyllisen toiminnan tunnustukseksi saadut palkinnot eivät ole veronalaista tuloa. Rajanveto ”tieteellisen tutkimuksen” ja muun tyyppisen tutkimuksen

välillä saattaa tässä yhteydessä olla hankalaa. Yhden määrittelyn mukaan verovapaata on tieteelliseksi tarkoitettu tutkimus, jossa on käytetty alan tieteellisiä menetelmiä. Asiaa on ratkottu muutamissa oikeustapauksissa, joita esitellään jäljempänä.

Julkisyhteisöjä ovat muun muassa valtio, läänien taidetoimikunnat, kunnat, kuntayhtymät, evankelisluterilainen kirkko ja ortodoksinen kirkkokunta, Suomen Pankki, Kansaneläkelaitos, Taiteen keskustoimikunta, Suomen Akatemia, sosiaali- ja terveystieteiden valvonnassa toimiva Työsuojelurahasto sekä Pohjoismaiden neuvosto.

Uuden yliopistolain (558/2009) mukaan suomalaisista yliopistoista kaksi on itsenäisiä yksityisoikeudellisia säätiöitä ja 12 itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia. Tuloverotuksessa kumpaakaan ryhmää ei valtiovarainministeriön ottaman kannan mukaan pidetä julkisyhteisönä. Sellaisia eivät tässä yhteydessä ole myöskään yksityistaloudelliset yhdistykset ja säätiöt, Suomen Kulttuurirahasto, ulkomaiset valtiot, ulkomaiset julkisyhteisöt, valtion tai kunnan omistamat yhteisöt, esimerkiksi osakeyhtiöt, rekisteröidyt yhdistykset ja poliittiset puolueet.

Säätiöiltä, yliopistoilta ja muilta ei-julkisyhteisöiltä saadut apurahat ja palkinnot ovat veronalaista tuloa siltä osin kuin verovelvollisen verovuonna saamien kaikkien – myös julkisyhteisöjen antamien – apurahojen ja palkintojen yhteenlaskettu määrä kulujen vähentämisen jälkeen ylittää valtion taiteilija-apurahan määrän, joka vuonna 2017 on 20 309,40. Määrä nousee hieman vuosittain, joten se pitää tarkistaa.

Ulkomaiselta maksajalta saadun apurahan verotus selvitetään aina tapausittain riippuen siitä, mistä maasta apuraha maksetaan. Verotusvaltio ratkaistaan tavallisesti Suomen ja maksajan kotivaltion välisen verosopimuksen perusteella. Jos apuraha voidaan verottaa Suomessa, sen veronalaisuus ratkaistaan apurahoja koskevien yleisten periaatteiden mukaan. Ulkomailta saadut apurahat rinnastetaan muulta kuin julkisyhteisöiltä saatuihin apurahiin eli ne ovat veronalaisia edellä mainitun periaatteen

mukaan. Myös ulkomailta saaduista apurahoista vähennetään ennen yhteismäärän laskemista tulonhankkimiskulut.

Muuhun kuin opintoihin, tieteelliseen tutkimukseen tai taiteelliseen työskentelyyn saadut apurahat ovat myöntäjistä riippumatta veronalaisia. Arvioitaessa apurahan verottomuutta on erotettava tieteen harjoittaminen toisen lukuun tehdystä työstä. Jälkimmäisessä tapauksessa verottaja tulkitsee apurahan palkkatuloksi. Ratkaisevaa on muun muassa, onko apuraha ollut yleisesti haussa vai onko se korvaus tietystä työstä.

Veronalainen apuraha on aina sen verovuoden tuloa, jona se on nostettavissa, ei tosiasiallisen nostovuoden tai vuosien. Jos saa samana vuonna kaksi apurahaa, joista toista haluaa käyttää vasta seuraavana vuonna, kannattaa maksuaikataulusta sopia myöntäjän kanssa.

Apurahan myöntäjän on ilmoitettava yli tuhannen euron apurahasta verohallinnolle. Ilmoituksessa on mainittava apurahan- tai stipendinsaajan nimi, henkilötunnus, osoite, rahan käyttötarkoitus sekä maksettu määrä. Apurahansaaja ilmoittaa maksajalle henkilötunnuksensa viimeistään sopiessaan maksutavasta.

Silti myös apurahansaaja ilmoittaa verottajalle saamiensa apurahojen määrän veroilmoituksen kohdassa Muut ansiotulot. Kohdassa Lisätiedot annetaan selvitys apurahojen maksajista, käyttötarkoituksista ja myönnettyjen apurahojen määrästä. Apurahansaajan tulee huolehtia siitä, että hän saa apurahan myöntämisestä kirjallisen päätöksen, josta ilmenee apurahan myöntäjä, saaja, käyttötarkoitus, erityisehdot ja maksuaikataulu. Mahdollinen vero maksetaan itse jälkikäteen.

Jos apurahansaaja käyttää osan rahasta aputyövoiman palkkaamiseen, saaja on vastuussa normaaleista työnantajavelvoitteista ja siitä, että veroviranomaiset saavat selvityksen apurahan käyttämisestä tältä osin. Jos apurahan saanut tutkimusryhmä palkkaa apulaisia, näiden saama korvaus on palkkaa, vaikka sen rahoittamiseen käytettäisiin tutkimusryhmän saamaa apuraha.

5.2 Apurahoihin kohdistuvien kulujen vähentäminen

Verovapaan määrän ylittävästä apurahan osasta voi vähentää tulon hankkimisesta aiheutuneita kuluja. Niitä saattaa tulla esimerkiksi tutkimukseen liittyvistä opintomateriaaleista, apuhenkilöistä, matkoista tai puhtaaksikirjoituksesta, ja niistä tulee toimittaa selvitys veroviranomaisille. Tutkimusryhmälle myönnetystä apurahasta vähennetään ensin ryhmän menot. Jäljelle jäänyt osa jaetaan ryhmän jäsenille, jotka voivat lisäksi vähentää omat menonsa.

Jos tutkimustyöstä aiheutuu kuluja, ne ilmoitetaan veroilmoituksen kohdassa Tulonhankkimiskulut. Usein kulut syntyvät vasta apurahan myöntöä seuraavina vuosina, jolloin apuraha tosiasiaa käytetään. Niitä voidaan verotuksessa ottaa selvityksen perusteella huomioon niin sanottuna kustannusvarauksena.

Apuraha voidaan myöntää työskentelyapurahana elinkustannusten maksamista varten, kohdeapurahana taiteellisen tai tieteellisen toiminnan kulujen maksamista varten tai näiden yhdistelmänä. Saajan on selvitettävä verottajalle, mihin tarkoitukseen apuraha on myönnetty. Pelkästään työskentelyyn tarkoitettua apurahaa tai apurahan osaa ei ole tarkoitettu kattamaan tieteellisestä työstä aiheutuneita kuluja. Niihin ei toisin sanoen saa kohdistaa toiminnan menoja, vaan ne on vähennettävä kuluihin tarkoitettua osuudesta tai apurahansaajan muista tuloista. Jos muita tuloja ei ole, kuluista vahvistetaan tappio.

Kohdeapuraha saadaan rajattua käyttötarkoitusta varten, kuten tutkimuksesta aiheutuviin kuluihin, matkoihin tai konferensseihin. Kohdeapurahalla katettuja kuluja ei voi vähentää tulonhankkimiskuluina muista tuloista.

Apurahan veronalaista osaa laskettaessa vähennetään ensin apurahoihin kohdistuneet kulut. Muun selvityksen puuttuessa apurahoihin kohdistuneet kulut jaetaan apurahojen suhteessa. Omalle tulokseen veronalaisesta rahamäärästä kannattaa pyytää varmennus verotoimituksesta. Verottajan sivulla on tietoa apurahojen verotuksesta ja myös **esimerkki verojen laske-**

misesta.

Vuonna 2016 verottaja muutti käytäntöä, jonka mukaan kunnallisverotuksessa sai tehdä-ansiotulovähennyksen.

Apurahansaajan muiden tulojen, esimerkiksi eläkkeen, vaikutuksesta apurahan verotto- muuteen ei ole mainintaa tuloverolaissa.

5.3 Oikeuden päätöksiä

Alla olevat ennakkotapaukset vetävät rajaa tieteellisen tutkimustyön ja muun kirjoittamisen välillä.

Lehtori oli saanut apurahan Liikesivis-tyssrahastolta ajanmukaisen talousmatema- tiikan oppikirjan laatimista varten kauppa- koulujen ja -opistojen sekä oppikoulujen yläluokkien talousmatematiikan tarpeisiin. Katsottiin, että apurahaa ei ollut annettu tieteellistä tutkimustyötä varten eikä sitä näin ollen pidetty verovapaana. (KHO 1952 II 489)

Säätiö, joka sääntöjensä mukaan tukee tieteellistä tutkimustyötä, antoi kauppa- keakoulun kirjastossa toimivalle bibliografia- työryhmälle sen anoman apurahan Suomen kansantaloustieteellisen kirjallisuuden bibliografian laatimiseksi. Työryhmän jäsenet laativat bibliografian työaikansa ulkopuolella ja jakoivat apurahan keskenään tehtävään käytettyjen työtuntien mukaan. Jäsenet oli- vat koulutukseltaan kirjastotoimihenkilöitä. Apurahaa ei katsottu tieteellistä tutkimus- työtä varten annetuksi stipendiksi, eikä vero- vapaaksi tuloksi. (KHO 7.6.1978/2774)

Suomen Kulttuurirahaston Keski-Suo- men rahasto ja X:n läänin taidetoimikunta olivat myöntäneet kirjastonhoitaja A:lle 15 000 markan ja 10 000 markan suuruiset apurahat X:n bibliografian laatimista varten. A:lle oli myönnetty palkatonta virkavapautta varsinaisesta työstään puheena olevan työn tekemistä varten. A:lla ei ollut toimeksian-

tosuhdetta hanketta varten perustettuun neuvottelukuntaan, eikä A myöskään ollut saanut muuta korvausta suorittamastaan työstä. Ratkaisussa apurahoja pidettiin tie- teellistä työtä varten annettuina verovapai- na apurahoina. (KHO 9.4.1991/1168)

Seuraavassa tapauksessa määritellään, onko apuraha vastike tehdystä työstä vai ei, eli käytännössä onko kyseessä apuraha vai palk- ka. Huomiota on kiinnitetty esimerkiksi siihen, tehdäänkö tutkimusta toisen ohjauksessa ja val- vonnassa, sekä kuka saa oikeuden tutkimustu- loksiin:

Sosiaalihuollon alalla toimiva yleis- hyödyllinen säätiö oli myöntänyt A:lle vuosiksi 1975–1977 apurahan, jonka turvin tämän tuli selvittää suomalaisen yhteiskun- nan sosiaalihuollon nykytila ja tulevaisuuden tavoitteet. Säätiön ja tutkijan välillä tehdystä tutkimussopimuksessa oli määräys siitä, että tutkimus suoritetaan säätiön hyväksymän tutkimussuunnitelman mukaisesti. Samoin oli sovittu, että säätiö sai eräin rajoituksin rajoittamattoman käyttöoikeuden tutkimuk- sen tuloksiin ja sen aikana syntyvään mate- riaaliin. Säätiö valvoi ja ohjasi tutkimuksen edistymistä tätä tehtävää varten asettaman- sa erityisen neuvottelukunnan avulla. Kun tutkimussopimus oli tutkimusajaksi varatun määräajan kuluessa molemmin puolin irtisa- nottavissa, apuraha katsottiin palkaksi eikä verovapaaksi apurahaksi. (KHO 29.10.1976 no 4136)

Seuraavassa oikeuden ratkaisussa on täh- dennetty, ettei tutkimuskuluja voi vähentää elatukseen tarkoitettusta työskentelyapurahasta, vaan ne on vähennettävä muista tuloista:

A:lla oli vuosina 2002 ja 2003 eläketu- loa noin 45 000 €. Lisäksi A:lla oli vähäisiä muita ansiotuloja. K:n säätiö oli myöntänyt A:lle väitöskirjatutkimusta varten tutkija- apurahan 13 000 euroa ja tutkimuskuluihin

2 000 euroa. Apurahasta 10 000 euroa maksettiin kahdessa erässä vuonna 2002 ja kolmas erä 5 000 euroa vuonna 2003, kun väitöskirjan painatuslupa oli saatu. A vaati vähennettäväksi ansiotuloistaan vuodelta 2002 tutkimuskulut siltä osin kuin 2 000 euron tutkimuskulukorvaus ei niitä kattanut eli 6 945 euroa ja 5 000 euroa vuodelta 2003. Verotuksessa määrät oli jätetty vähentämättä ensisijassa sillä perusteella, että niiden katsottiin tulleen katetuiksi apurahalla.

Korkein hallinto-oikeus katsoi, että eläketulosta huolimatta säätiön myöntämä apuraha oli 13 000 euron osalta tarkoitettu niin sanotuksi työskentelyapurahaksi, eikä A:n tutkimusmenoja voitu katsoa tältä osin suoritetun saadulla apurahalla. A:lla oli näin ollen oikeus vähentää tieteellisestä työstä aiheutuneet vähennyskelpoiset menot tuloistaan. Kun väitöskirjaan johtanutta työtä voitiin pitää tuloverolain 31 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuna tieteellisenä työnä, menojen vähentämisen esteenä ei ollut se seikka, että A:n ansiotulot olivat verovuosina muodostuneet lähes yksinomaan eläketulosta. (KHO 25.1.2010/4)

Verotusta koskevien säädösten muutosten ja erilaisten tulkintojen takia apurahansaajan on vähänkin epäselvissä tapauksissa syytä pyytää ohjeita suoraan **verottajalta**.

Acatiimi-lehden **veroliitteissä** on lisätietoja ja esimerkkejä erityisesti tieteenharjoittajan verotuksesta.

5.4 Muutoksenhaku

Verotukseen haetaan muutosta tekemällä oikaisuvaatimus verotuksen oikaisulautakunnalle. Sen päätökseen voi hakea muutosta hallinto-oikeudelta, jonka päätöksestä voi valittaa edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

6. SUOMESTA ULKOMAILLE – ULKOMAILTA SUOMEEN

Useat säätiöt ja säätiöiden post doc -pooli, Suomen Akatemia, opetus- ja kulttuuriministeriön alainen Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus **CIMO** ja muut tahot myöntävät apurahoja ulkomailla työskentelyä varten. Suomesta myönnetyn apurahan lisäksi mahdollisia rahoitusmuotoja ovat kohdemaasta, vastaanottavasta organisaatiosta tai kansainväliseltä järjestöltä saatava apuraha. Esimerkiksi Euroopan komission rahoittamassa Erasmus Mundus -ohjelmassa opiskelevat voivat saada apurahaa maisterin- tai tohtorintutkinnon suorittamiseen Euroopassa. Opiskelija tai väitöskirjatutkija hakee tällöin apurahaa suoraan oppilaitoksesta samalla kun hakee opiskelupaikkaa.

6.1 Sosiaaliturva

Apurahan varassa ja työsuhteessa ulkomailta työskentelevän sosiaaliturvan järjestäminen poikkeavat toisistaan. Pääsäännön mukaan molemmat kuuluvat työskentelyvaltionsa sosiaaliturvan piiriin. Jos apurahan lisäksi tekee palkkatyötä, kuuluu työskentelymaan sosiaaliturvan piiriin sikäli kuin työskentelyn kesto ja palkan määrä täyttävät vähimmäisedellytykset ja palkasta pidätetään sosiaaliturvamaksuja.

Pääsäännöstä huolimatta Suomesta myönnetyn apurahan varassa ulkomaille lähtevä tutkija voi kuitenkin hakea päätöstä Suomen sosiaaliturvassa pysymiseksi ja vakuuttaa sen saatuaan itsensä Melassa. Apurahansaaja, jolla on kiinteät siteet Suomeen ja joka on välittömästi ennen lähtöä kuulunut Suomen sosiaaliturvan piiriin, säilyy hakemuksesta Suomen sosiaaliturvassa. "Välittömästi ennen" tarkoittaa Eläketurvakeskuksen mukaan, että tutkijan tulee joko työskennellä apurahakauden alussa yhden kuukauden ajan Suomessa ennen ulkomaille lähtöä tai työskennellä neljäsosa ajasta apurahakauden aikana Suomessa. Asia täytyy kuitenkin tarkistaa Eläketurvakeskuksesta tai Kelasta.

Hakemus kannattaa tehdä jo ennen ulkomaille lähtöä. Eläketurvakeskuksesta lupaa (A1-todistus, verkkolomake ETK 2159) haetaan, kun työskentelymaa on EU-maa, ETA-maa (Islanti, Lichtenstein ja Norja), Sveitsi tai sosiaaliturvasopimusmaa. Näitä ovat vuonna 2017 Australia, Chile, Etelä-Korea, Intia, Israel, Kiina, Kanada, Quebec ja Yhdysvallat. Jos kohdemaana on Australia, lupaa haetaan Kelasta. Todistuksella apurahansaaja voi työskentelymaassaan osoittaa, että sosiaalivakuutusmaksut maksetaan Suomeen. Sama koskee useammassa kuin yhdessä mainituista maista työskentelevää. Eläketurvakeskus ilmoittaa myöntämästään todistuksesta Kelaan.

Yhdysvaltain kanssa on sovittu, että Suomesta sinne enintään vuodeksi lähtevä apurahansaaja voi kuulua Suomen sosiaaliturvaan työskentelynsä ajan. Edellytyksenä Suomen sosiaaliturvaan kuulumiselle on, että apurahansaaja on ollut Suomen sosiaaliturvan piirissä välittömästi ennen ulkomaille lähtöään ja että hänellä on MYEL-vakuutus ulkomaantyöskentelyn ajan. Apurahansaajan tulee hakea Eläketurvakeskuksesta todistusta osoitukseksi Suomen sosiaaliturvaan kulumisesta Yhdysvalloissa työskentelyn ajan. Yli vuodeksi lähtevä apurahansaaja voi hakea poikkeuslupaa Suomen sosiaaliturvan piiriin kuulumisesta. Myös poikkeuslupaa haetaan Eläketurvakeskuksesta, mutta ratkaisun tekee sosiaali- ja terveysministeriö. Muiden sopimusmaiden kanssa on niin ikään sovittu poikkeuksia, joiden mukaan apurahansaaja voi kuulua Suomen sosiaaliturvaan. Näistä poikkeusluvista saa lisätietoa Eläketurvakeskuksesta.

Kelalta poikkeuslupaa haetaan, kun ollaan lähdössä muihin maihin, esimerkiksi Venäjälle. Ulkomaille mukaan lähtevien perheenjäsenten tulee niin ikään hakea Suomen sosiaaliturvaan kuulumista Kelalta.

Jos apurahan myöntäjä on ulkomainen tai kansainvälinen taho, voi tutkija siinäkin tapauksessa tietyin ehdoin pysyä Suomen sosiaaliturvan piirissä. Oikeutta haetaan tällöin Kelalta, joka päättää asiasta tapauskohtaisesti. Suomen sosiaaliturvaan kuuluvilla on oikeus muun muassa lapsilisään, äitiysavustukseen, vanhempainra-

haan ja joissain tapauksissa sairauspäivärahaan. Oikeus suomalaiseseen sosiaaliturvaan saattaa olla myös Suomesta otettavan matkavakuutuksen edellytyksenä.

Apurahansaajan on ilmoitettava Melaan vakuutushakemusta tehtäessä, jos hän työskentelee kokonaan tai osittain ulkomailla, samoin jos työskentelymaa vaihtuu. Ilmoitus Melaan kannattaa tehdä lyhyistäkin ulkomaanvierailuista matkan aikana sattuvan työtapaturman varalta.

Kela toimittaa ilman eri hakemusta EU-maassa, ETA-maassa tai Sveitsissä työskentelevälle apurahansaajalle eurooppalaisen sairaanhoitokortin. Kortti oikeuttaa oleskeluvallion lakisääteisen terveydenhuoltojärjestelmän mukaiseen hoitoon ja korvaukseen hoidosta.

Kanadan Quebeciin lähtevät, apurahalla työskentelevät tutkijat ovat oikeutettuja sairausvakuutukseen ja sairaanhoitoon. Jos oikeutta sairaanhoitoon ei ole määritelty kansainvälisellä lainsäädännöllä tai sopimuksilla, sääntely perustuu kohdemaan kansalliseen lainsäädäntöön.

Tietoa sosiaaliturvan yhteensovittamisesta EU-maissa, ETA-maissa ja Sveitsissä ja näiden maiden sosiaaliturvajärjestelmistä on **Euroopan komission verkkosivulla** ja **Eurocadresin Mobil-net. -verkkokäsikirjassa**. Maakohtaista tietoa myös Euroopan ulkopuolisten maiden sosiaaliturvasta ja terveydenhuollosta saa CIMOn **maatieto.net -palvelusta**.

Hyödyllistä tietoa ulkomaille lähtijälle on koottu **Eläketurvakeskuksen** ja **Kansaneläkelaitoksen** verkkosivuille.

6.2 Työttömyyskassan jäsenyys

Pelkän apurahan varassa työskentelevän ei kannata erota liiton ja työttömyyskassan jäsenyydestä ulkomaille lähtiessä, vaan maksaa normaalisti liiton apurahalla työskenteleville määritelty jäsenmaksu. Jos tutkija Suomeen palatessaan on työtön, lasketaan hänen työttömyyspäivärahan sa apurahakautta edeltävien tulojen mukaan. Jos jäsenyys lopetetaan ulkomailla olon ajaksi, voi työttömyyskassan jäseneksi liittyä uudelleen

vasta palkkatyösuhteen aikana. Ansiosidonnaisen päivärahan saamiseksi on myös täytettävä uudelleen työssäoloehto, joka vuonna 2017 on 26 viikkoa.

Lisätietoja ulkomailta työskentelevän tutkijan työttömyysturvasta saa **Työttömyyskassojen yhteisjärjestön sivulta**.

6.3 Verotus

Suomesta myönnetty apuraha, jonka turvin lähdetään työskentelemään ulkomaille, verotetaan yleensä Suomessa ja samoin perusteiden muuttakin Suomesta myönnetty apurahat. Apuraha on tässäkin tapauksessa aina sen verovuoden tuloa, jona se on nostettavissa.

Ulkomaiselta maksajalta saadun apurahan verotusvaltio ratkaistaan Suomen ja maksajan kotivaltion välisen verosopimuksen perusteella. Niissä ei yleensä ole määräyksiä apurahan verottamisesta, ja verotus ratkaistaan erikseen mainitsematonta tuloa koskevan artiklan ("muu tulo") perusteella. Tavallisesti yksinomaan apurahansaajan asuinvaltio verottaa, mutta joidenkin verosopimusten mukaan "muu tulo" voidaan verottaa myös lähdevaltiossa. Mahdollinen kaksinkertainen verotus hyvitetään yleensä apurahansaajalle.

Jos muualta kuin Suomesta saatua apuraha verotetaan työskentelyvaltiossa, on itse selvítettävä työskentelyvaltion viranomaisilta verotukseen liittyvät seikat (veron suuruus, määräytymisperuste, maksutapa, veroilmoitus yms.). Työskentelyvaltion määräämät verot ja maksut hoidetaan saatujen ohjeiden mukaisesti sekä huolehditaan veroilmoituksen antamisesta myös työskentelyvaltiossa.

Yleisiä ohjeita ulkomaille lähteville tutkijoille on **verohallinnon sivuilla**.

6.4 Suomeen tulevat tutkijat

EU- ja ETA-maasta tai Sveitsistä Suomeen apurahakaudelle tuleva tutkija voidaan MyEL-vakuuttaa, jos häneen sovelletaan Suomen sosiaaliturvalainsäädäntöä. Suomessa asumista

ei kuitenkaan edellytetä. Jos tutkija on ennen Suomeen muuttamista ollut vakuutettuna EU- tai ETA-maassa, mutta ei ole näiden maiden kansalainen, häneen sovelletaan Euroopan Yhteisön sosiaaliturva-asetusta.

Sosiaaliturvasopimusmaasta apurahakaudelle Suomeen tulevan tutkijan tulee yleensä vakuuttaa itsensä Suomessa, ja häneen sovelletaan sosiaaliturvalainsäädäntöä kunkin sosiaaliturvasopimuksen mukaisesti. Suomessa asumista ei tällöinkään edellytetä. Sosiaaliturvasopimukset eivät kata kaikkia etuuksia, ja Australian kanssa solmittu sopimus ei koske apurahansaajia.

Sopimuksettomasta maasta tuleva tutkija voidaan MyEL-vakuuttaa, jos hänen voidaan katsoa muuttaneen vakinaisesti Suomeen ja hänellä on voimassa oleva oleskelulupa. Apurahakauden on tällöin kestettävä vähintään vuoden. Tosiasiallisesti Suomessa asumisen kriteeri täyttyvä vasta, kun tutkijalle myönnetään toisen vuoden apuraha. Asumisperusteista sosiaaliturvaa sovelletaan tällöin toisen apurahakauden alusta.

7. TIETEENTEKIJÖIDEN LIITTO APURAHALLA TYÖSKENTELEVÄN TURVANA

Tieteentekijöiden liitto on pitkään kiinnittänyt julkisuudessa huomiota apurahakaudella olevien tutkijoiden asemaan. Liitto on ollut aktiivisesti ja pitkäjänteisesti mukana apurahalla työskentelevien sosiaali- ja työttömyysturvan parantamisessa. Vuonna 2001 liitto esitti, että opetusministeriö asettaisi työryhmän pohtimaan asiaa (kirjelmä on julkaistu Acatiimissa 4/2001). Työryhmän asetti vuonna 2003 sosiaali- ja terveysministeriö. Hanke kaatui tuossa vaiheessa erimielisyyteen siitä, miten sosiaaliturva järjestettäisiin ja kuka sen maksaisi.

Syksyllä 2006 muutamat tutkijat perustivat taiteilijoiden ja tutkijoiden sosiaaliturvaa ajavan TATUSOTU-työryhmän. Tieteentekijöiden liitto oli yhteistyössä ryhmän kanssa ja yhteinen pyrkimys oli tuoda julkisuuteen ja päättäjien tietoon

apurahalla työskentelevien ongelmia. Työ tuotti tuloksia kevään 2007 hallitusneuvotteluissa, kun hallitusohjelmaan saatiin lupaus tieteen- ja taiteentekijöiden sosiaali- ja työttömyysturvan parantamisesta.

Tieteentekijöiden liiton oma sosiaaliturva-työryhmä (ns. Sotu-ryhmä) osallistui apurahailain valmisteluprosessiin sen kaikissa vaiheissa, muun muassa ministeriöiden työryhmissä yhtenä virallisena neuvottelijana. Tämä näkyi myös lopputuloksessa, esimerkiksi siinä, ettei sosiaaliturvan järjestäminen pienennä apurahansaajan käteen jääviä tuloja. Tieteentekijöiden liitto ja TATUSOTU-ryhmä vaikuttivat keskeisesti myös siihen, että työministeriö perusti keväällä 2007 taiteen- ja tieteentekijöiden erityiskysymyksiin perehtyneiden työvoimaneuvojien verkoston, jonka kouluttamiseen liiton asiantuntijat osallistuivat. Tavoitteet kirjautuivat niin ikään työvoimatoimistoille annettuun ohjeistukseen, jonka mukaan tutkijat saattoivat työttömyysjakson aikana pitää yllä ammattitaitoaan ja käyttää aikaansa uusien apurahojen hakemiseen.

Liitto on puuttunut myös yliopistouudistuksen jälkeisiin ongelmiin, kuten apurahakaudella olevien tutkijoiden työtilakysymykseen. Liitto vaati vuonna 2011 asiasta selkeää ohjeistusta. Se suositti, että laitos tai tiedekunta sekä ei-palvelussuhteessa oleva tutkija tekisivät sopimuksen, jossa määriteltäisiin tutkijan oikeudet ja velvollisuudet. Lisäksi esitettiin neuvottelua säätiöiden, henkilöstöjärjestöjen ja rehtoreita edustavan Suomen yliopistot UNIFI:n kesken, jotta yliopistojen ja säätiöiden käytäntöihin saataisiin yhtenäisyyttä.

7.1 Liiton ja työttömyyskassan jäsenyys

Tieteentekijöiden liitto on yliopistojen ja tutkimuslaitosten opettajien, tutkijoiden, tietopalveluhenkilöstön ja muiden akateemisten asiantuntijoiden ammattijärjestö. Siihen kuuluu niin työsuhteessa olevia, apurahalla työskenteleviä kuin työttömiä tutkijoita. Jäsenmaksu apuraha- ja työttömyyskaudella on kahdeksan euroa

kuukaudessa. Liiton jäsenet ovat vakuutettuina työttömyyden varalta **Opettajien työttömyyskassassa**.

Apurahakaudella tai työttömänä parhailaan oleva tutkija ei voi liittyä työttömyyskassaan, vaan sen jäsenyyttä haettaessa on oltava palkkatyössä. Työsuhteen kestoa ei ole säädelty, joten lyhytkin sopimus oikeuttaa työttömyyskassan jäsenyyteen. Tällöin kannattaa kuitenkin miettiä, pystyykö kahden vuoden aikana kerryttämään työssäoloahtoon vaadittavat 26 viikkoa. Kassasta ei tarvitse erota apurahakauden alkaessa, jos jäsenyys on hyväksytty aiemman työsuhteen perusteella.

7.2 Paikallisyhdistykset ja apurahalla työskentelevät tutkijat

Työyhteisössä syntyvissä ristiriidoissa Tieteentekijöiden liiton apurahalla työskentelevien jäsenten tukena ovat ennen muuta paikallisyhdistyksen hallituksen jäsenet. Myös luottamusmiehiltä voi kysyä neuvoa, vaikka nämä edustavatkin ennen muuta yliopistojen henkilökuntaa.

7.3 Vakuutusturva

Tieteentekijöidenliiton jäsenet on vakuutettu OP Vakuutuksessa ja vakuutusedut sisältyvät jäsenmaksuun. Vapaa-ajan matkustajavakuutuksessa vakuutettuina ovat liiton alle 68-vuotiaat jäsenet, jotka asuvat vakituisesti Suomessa yli puolet vuodesta ja joilla on voimassaoleva Kela-kortti. Vakuutettuina ovat myös jäsenen mukana matkustavat alle 15-vuotiaat perheenjäsenet ja lastenlapset, kuitenkin samanaikaisesti vain yhden Eurooppalaisen matkustajavakuutuksen perusteella. Matkustajavakuutus on voimassa vapaa-ajan matkoilla kaikkialla maailmassa. Hoitokulut korvataan ilman ylärajaa. Vakuutus ei kata matkatavaroita ja on voimassa enintään kolme kuukautta yhtäjaksoisesti kestäville vapaa-ajan matkoilla. Jos matka kestää kauemmin, OP Vakuutuksesta voi saada lisävakuutusturvaa, kuitenkin enintään vuoden kestäväälle matkalle.

Vapaa-ajan tapaturmavakuutuksessa va-

kuutettuina ovat liiton alle 68-vuotiaat jäsenet, joilla on väestötietojärjestelmän ja kotikuntalain mukaan kotipaikka Suomessa. Se antaa vakuutetulle turvaa hoitokulujen ja pysyvän haitan varalta sekä omaisille kuoleman varalta. Vakuutus on voimassa työajan ja työmatkojen ulkopuolella sattuvien tapaturmien varalta kaikkialla maailmassa. Koska apurahan turvin työskentelevä tutkija ei ole palvelussuhteessa, Eurooppalaisen vapaa-ajan tapaturmavakuutus on hänellä voimassa jatkuvasti.

Tieteentekijöiden liiton jäsenkortti toimii vakuutustodistuksena ulkomailla. Jäsenkortin kääntöpuolella ovat yhteystiedot, joihin hoitava lääkäri tai sairaala ottaa yhteyttä vakavissa sairauksissa ja tapaturmissa. Esittämällä jäsenkortin saa hoidon useimmiten maksutta.

OP Vakuutuksesta otettu järjestövakuuutus antaa jäsenille turvaa Tieteentekijöiden liiton järjestötehtävissä ja -tilaisuuksissa kaikkialla maailmassa. Vakuutettuun järjestötoimintaan kuuluvat esimerkiksi liiton toimielinten kokoukset, paikallisyhdistysten kokoukset, koulutustilaisuudet, seminaarit jne. Matkavakuutus koostuu matkustaja-, matkatavara- sekä matkavastuu- ja oikeusturvavakuutuksista.

Lisäksi OP-vakuutuksen kanssa tehdyn yhteistyösopimuksen mukaan jäsen saa alennusta joihinkin vapaaehtoiisiin vakuutuksiin. Niistä on tietoa **OP-vakuutuksen verkkosivulla**. Lisätietoa vakuutuksista saa puhelimitse palvelunumerosta 0303 0303.

7.4 Muut edut

Tieteentekijöiden liiton jäsenet saavat liiton toimistosta apurahalla työskentelevän asemaan liittyvää **neuvontaa**. Tarjolla on myös oikeudellista palvelua, kuten asianajotoimiston maksutonta, yksityisasiota koskevaa puhelinneuvontaa, josta saa tarkempaa tietoa **liiton verkkosivulta**.

Tieteentekijöiden liitto on liittynyt muiden akavalaisten liittojen tapaan **Member+-jäsenetupalveluun**.

Jäsenetuihin kuuluu myös Akava-kalenteri ja Acatiimi. Se on Tieteentekijöiden liiton, Pro-

fessoriliiton ja Yliopistojen opetusalan liiton jäsenlehti, joka ilmestyy kahdeksan kertaa vuodessa. **Acatiimissa** kirjoitetaan säännöllisesti myös apurahalla työskentelyyn liittyvistä asioista. Lehti ilmestyy painettuna ja verkossa.

Hyödyllisiä linkkejä

Aurora-tietokannasta voi etsiä tieteen, taiteen ja kulttuurin rahoitusmahdollisuuksia. Tietokannassa on kotimaisia rahoittajia.

Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan ylläpitämällä **Säätiöpalvelu-sivustolla** tiedotetaan säätiöiden ajankohtaisista asioista. Apurahanhakijat ja -saajat voivat etsiä sopivia rahoitusmahdollisuuksia ja saada muuta neuvontaa.

Ulkomailla apurahan varassa työskentelyyn liittyvistä sosiaaliturvakysymyksistä saa tietoa **Eläketurvakeskuksesta** (EU-maat sekä Islanti, Lichtenstein, Norja ja Sveitsi sekä sosiaaliturvasopimusmaat Chile, Etelä-Korea, Israel, Intia, Kanada, Kiina, Quebec ja Yhdysvallat) ja **Kansaneläkelaitoksesta** (muut maat ja sosiaaliturvasopimusmaista Australia).

Lisätietoa apurahansaajien lakisääteisestä vakuuttamisesta saa Maatalousyrittäjien eläkelaitoksesta (Mela).

Apurahansaajan vakuutusopas on **Melan sivuilla**.

Apurahalla työskentelevien verotukseen liittyvistä kysymyksistä saa lisätietoa **verohallinnosta**.

Tieteentekijöiden liiton verkkosivu.

Opettajien työttömyyskassan verkkosivu.

Käytettyjä lähteitä

Alanko-Kahiluoto, Outi: Miten apurahatutkija sai sosiaaliturvan. [<http://www.outialanko.fi/politiikka/kirjoitukset/kolumnit/miten-apurahatutkija-sai-sosiaaliturvan>]

Apurahatutkijan aseman parantaminen. Suositukset sitoumusperustaiseen tutkimusrahoitukseen. Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta 2013. [https://www.saatiopalvelu.fi/media/tietolaari-files/julkaisut/srnk_yliopistositumus_www.pdf]

Katri Haila, Risto Karinen, Antti Kaihovaara, Antti Eronen ja Arja Haapakorpi: Miten tohtorit työllistyvät. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:3. Julkaistu 12.02.2016.

Keikkatyöläisen sosiaaliturvaopas luovien alojen pätkätyöläisille ja yrittäjille. Toim. Terhi Friman ja Tiina Komi. Teatteri- ja Mediatyöntekijät ry, Suomen Journalistiliitto ry, Suomen freelance-journalistit ry, Suomen Näyttelijäliitto ry, Suomen Muusikkojen liitto ry, Freelance-ammattiosasto FAO ry, Helsinki 2010. [<http://itset.fi/index.php/2017/04/10/keikkatyolaisen-sosiaaliturvaopas/>]

Myrsky, Matti: Apurahojen verokohtelu. Ratkaisun KHO 2010:4 arviointia. Lakimies 2/2010.

Myrsky, Matti ja Linnakangas, Esko: Kansainvälinen henkilö- ja yritysverotus. Talentum, Helsinki 2009.

Mäkinen, Johanna: Tutkijana palvelussuhteessa tai apurahalla – keskeiset erot ja mistä ne johtuvat. Turun yliopisto 2015, [<https://www.utu.fi/fi/yksikko/yliopistopalvelut/opintohallinto/ohjauksen-ja-koulutuksen-tukipalvelut/rekry/koosteita-tapahtumista/Documents/PALVELUSSUHTEESSA%20TAI%20APURAHALLA%20%20vaihtoehtona%20jatko-opinnot.pdf>]

Puhakka, Antero ja Rautopuro, Juhani: Sumusta nousee riski. Tieteentekijöiden liiton jäsenkysely 2013. Tieteentekijöiden liitto 2014.

Puhakka, Antero ja Rautopuro, Juhani: Kauas urat karkaavat. Tieteentekijöiden liiton jäsenkysely 2016. Tieteentekijöiden liitto 2017.

Juha Sainio ja Eric Carver: Tavoitteidensa mukaisella työuralla. Aarresaari-verkoston tohtoriuraseuranta 2015, vuosina 2012–2013 valmistuneet, [https://www.aarresaari.net/uraseuranta/tohtoreiden_uraseuranta]

Sintonen, Kirsti: Säätiöt kaipaavat rahoitukselleen valohoitoa. Acatiimi 9/2012. [<http://www.acatiimi.fi>]

Virtanen, Henri: Apurahansaajien vakuutukset 2010–2015. Muistio 6.4.2016.

Vero-opas apurahansaajille. LAL 2012. [http://www.luonnontieteilijat.fi/filebank/1560-apuraha_opas_low.pdf]

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen (Mela) kuu-kausitilastot. [<http://asp.hci.fi/mela/tilastot.nsf>]

Tieteentekijöiden liiton nuorille tutkijoille suunnattu kysely 2012 (NuTu 2012).

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITTO
FORSKARFÖRBUNDET

The Finnish Union of University Researchers and Teachers